

Crna Gora
Ministarstvo evropskih poslova

Predlog

Strateški
planski
dokument

danas planiramo,
sjutra koristimo.

Strateški planski dokument za pripremu Nacionalnog i regionalnog partnerskog plana za korišćenje fondova EU nakon članstva, u okviru Poglavlja 22 – Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata

Podgorica, jun 2026.

Uvod

Priprema Strateškog planskog dokumenta (SPD) organizovana je kao strukturiran, zasnovan na dokazima i participativan proces koji vodi Ministarstvo evropskih poslova kroz koordinacionu strukturu NIPAK-a i institucionalni mehanizam uspostavljen za Poglavlje 22. Formalni okvir koordinacije uspostavljen je Odlukom o uspostavljanju Koordinacionog tijela za pripremu Nacionalnog i regionalnog partnerskog plana (NRPP) donijetom 2. marta 2026. godine. Koordinaciono tijelo, kojim predsjedava Ministarstvo evropskih poslova, a koje je sastavljeno od predstavnika ključnih resornih ministarstava, imalo je mandat da koordinira proces, obezbijedi konzistentnost i kvalitet, validira konsolidovane razvojne izazove (RI), podrži međuresorno usklađivanje i usvoji Nacrt SPD-a prije podnošenja Vladi Crne Gore i Evropskoj komisiji.

Operativni rad je formalizovan kroz šest radnih grupa osnovanih 17. aprila 2026. godine za pripremu SPD-a. Radne grupe su pokrivala 15 oblasti politike (PA) identifikovanih u nacrtima propisa: podrška poslovanju; kultura, turizam i mediji; digitalne tehnologije i infrastruktura; životna sredina i klima; obrazovanje i vještine; efektivna javna uprava; energija; stanovanje i infrastruktura; migracije i granica; multisektorska podrška; istraživanje i inovacije; otpornost, odbrambena industrija i svemir; socijalna politika; transport; i prava, jednakost i pravda. Okupili su resorna ministarstva, javne institucije, lokalne samouprave, univerzitete, agencije, socijalne partnere, poslovna udruženja, organizacije civilnog društva i druge relevantne aktere.

Polazna tačka za SPD bio je skup oblasti politike definisanih u Aneksu Predloga uredbe Evropskog parlamenta i Savjeta o uspostavljanju okvira za praćenje budžetskih rashoda i učinka i drugih horizontalnih pravila za programe i aktivnosti Unije {SWD(2025) 590-591 final}. Ove oblasti politike dale su početnu strukturu za analizu situacije i osigurale usklađenost sa očekivanim okvirom programiranja i učinka EU. Za svaku oblast politike pripremljene su analize na osnovu EU i nacionalnih strateških dokumenata, zahtjeva za pristupanje, sektorskih dokaza, statističkih i administrativnih podataka i inputa zainteresovanih strana. Analitički nalazi su prevedeni u razvojne izazove, formulisane kao izjave o problemima, kako bi SPD ostao fokusiran na osnovna ograničenja kojima bi buduće reforme i investicije trebalo da se pozabave.¹

Identifikacija razvojnih izazova koncipirana je kao iterativni analitički proces. Preliminarni izazovi izvedeni su iz situacionih analiza na osnovu dostupnih dokaza, indikatora, strateških dokumenata i inputa zainteresovanih strana. Ovi preliminarni nalazi su naknadno testirani i precizirani kroz SWOT analizu (snage, slabosti, prilike i prijetnje) i konsultacije sa zainteresovanim stranama. Umjesto da služi kao zaseban analitički korak, SWOT procjena je ispitala prednosti, slabosti, prilike i prijetnje koje utiču na svaku oblast politike i poslužila kao okvir za validaciju i usavršavanje preliminarnih razvojnih izazova izvedenih iz situacionih analiza. Ovaj proces je pomogao da se identifikuju praznine, nedosljednosti i međusektorske veze, čime je ojačana baza dokaza i osigurana robusnost i uporedivost konačnog skupa razvojnih izazova prije određivanja prioriteta.

Proces radne grupe odvijao se u tri kruga između aprila i juna 2026. U aprilu su na početnim sastancima predstavljeni nacrti situacionih analiza, početna baza dokaza i indikativni razvojni izazovi za svaku oblast politike. U maju, drugi krug se fokusirao na validaciju i usavršavanje preliminarnih razvojnih izazova kroz SWOT analizu, ispitivanje snaga, slabosti, prilika i prijetnji relevantnih za svaku oblast politike. U junu, treći krug se fokusirao na određivanje prioriteta razvojnih izazova korišćenjem dogovorene višekriterijumske metodologije. Metodologija je zasnovana na procjeni strateške relevantnosti, snage dokaza, očekivanih razvojnih efekata, identifikovane nedovoljne adekvatnosti postojećih politika i mogućnosti programskog djelovanja. Nakon ovog procesa, prioritetni razvojni izazovi su grupisani u šire programske klastere, krećući se sa liste pitanja po sektorima prema integrisanoj logici programiranja. Proces je podržan pismenim konsultacijama i sistematskim praćenjem doprinosa zainteresovanih strana. Konsolidovana matrica komentara zabilježila je 134 pisana komentara iz 64 institucije širom oblasti politike,

¹ Prema dogovorenoj metodologiji za razvoj SPD-a, nisu odabrane oblasti politike 01-Poljoprivreda i ribarstvo, 10-Makroekonomska pomoć i trgovina i 14-Mir, konflikt i humanitarna pomoć. Lista i nazivi odabranih petnaest oblasti politike, zajedno sa prioritetnim razvojnim izazovima, predstavljani su u tabeli 1.

uključujući 87 prihvaćenih i 47 djelimično prihvaćenih inputa. Evidencija posjećenosti samo iz drugog kruga pokazuje 536 prijava učesnika u šest radnih grupa, što potvrđuje visok nivo učešća i aktivnog institucionalnog angažmana.

SPD stoga uspostavlja jasan lanac od oblasti politike do dokaza, od dokaza do razvojnih izazova i od razvojnih izazova do programskih prioriteta. Formalno uspostavljanje Koordinacionog tijela i tematskih radnih grupa osiguralo je institucionalno vlasništvo, međusektorsku koordinaciju i široko partnerstvo tokom cijelog procesa. Ovakav pristup potvrđuje da dokument nije kompilacija sektorskih želja, već strateška osnova za buduće programiranje Nacionalnog i regionalnog partnerskog plana, pripremu projekata, odluke o finansiranju, izgradnju institucionalnih kapaciteta i praćenje rezultata.

Analiza izazova i potreba

Identifikacija i određivanje prioriteta razvojnih izazova

Analiza izazova i potreba u Odjeljku 1.1 predstavlja prioritetne razvojne izazove za svaku od petnaest oblasti politike, na osnovu situacione analize, matrice SWOT - razvojnih izazova (SWOT-DC) i relevantnih EU i nacionalnih strateških okvira. Međutim, situacione analize pokazuju da se razvojni izazovi Crne Gore ne mogu posmatrati kao skup posebnih sektorskih problema. Isti obrasci se ponavljaju u gotovo svim oblastima: usklađivanje propisa sa EU napreduje brže od implementacije; investicione potrebe premašuju raspoložive budžetske i institucionalne kapacitete; a kvalitet usluga i infrastrukture zavisi od sposobnosti institucija da planiraju, pripremaju projekte, koordiniraju politike i mjere rezultate. Iz tog razloga, SPD mora povezati razvojne izazove u koherentnu logiku zelene i digitalne tranzicije, rasta produktivnosti, teritorijalne kohezije, društvene otpornosti i vladavine prava. Analize takođe pokazuju da se Crna Gora suočava sa dvostrukim pritiskom: mora ubrzati približavanje standardima EU, a istovremeno izgraditi domaći sistem sposoban da te standarde implementira tokom vremena. Program pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji 2026-2027, Reformska agenda Crne Gore 2024-2027 i Program ekonomskih reformi 2026-2028 daju zajednički okvir za ovaj zadatak. Oni ističu vladavinu prava, javnu upravu, poslovno okruženje, digitalizaciju, energetiku, klimatsku politiku, tržište rada, obrazovanje, infrastrukturu i sektorske reforme kao međusobno povezane uslove za brži pristupanje EU i održiviji razvoj.

U tom kontekstu, razvojni izazovi predstavljeni u nastavku za svaku oblast politike nisu samo lista tema za finansiranje. Oni predstavljaju prevedenu dijagnozu stanja: gdje podaci ukazuju na najveće praznine, gdje strateški dokumenti zahtijevaju ubrzanje, gdje postoji rizik za EU integracije i gdje buduće intervencije mogu dati vidljive razvojne rezultate.

Razvojni izazovi u sklopu oblasti politike 02: Životna sredina i klima

Oblast politike 02 naglašava skup međusobno povezanih razvojnih izazova koji zajedno ograničavaju tranziciju Crne Gore ka klimatski neutralnom, resursno efikasnom i ekološki održivom modelu razvoja. Cirkularna ekonomija ostaje u ranoj fazi razvoja, koju karakterišu ograničena reciklaža, ponovna upotreba i cirkularni poslovni modeli, slaba infrastruktura za upravljanje otpadom i nedovoljna digitalizacija i tehnološke inovacije. Ovi nedostaci su otežani slabom institucionalnom koordinacijom, ograničenim administrativnim kapacitetom i nedovoljnim zelenim vještinama, što usporava implementaciju ekoloških i klimatskih politika. Značajni infrastrukturni nedostaci u oblasti vodosnabdijevanja, tretmanu otpadnih voda i upravljanju otpadom i dalje ometaju usklađenost sa pravnom tekovinom EU, dok stalno zagađenje vazduha, vode i zemljišta, u kombinaciji sa neadekvatnim sprovođenjem, ugrožava ekosisteme, biodiverzitet i javno zdravlje. Pritisci na životnu sredinu dodatno su pojačani neodrživom urbanizacijom, turizmom i nelegalnom gradnjom, posebno u obalnim područjima i osjetljivim ekosistemima. Bogati biodiverzitet Crne Gore i dalje je pod pritiskom zbog nepotpuno uspostavljene mreže Natura 2000, ograničenih kapaciteta upravljanja i degradacije prirodnih staništa. Klimatske promjene pogoršavaju ove ranjivosti, budući da sve veća izloženost požarima, sušama, poplavama i drugim ekstremnim događajima utiče na šumske i obalne ekosisteme, dok kapaciteti za prilagođavanje, upravljanje rizikom i rano upozoravanje ostaju nedovoljni. Istovremeno, ograničeni kapaciteti za pripremu projekata ograničavaju pristup raspoloživom zelenom finansiranju, ograničavajući investicije potrebne za infrastrukturu životne sredine, klimatske akcije i obnovu ekosistema. Privreda i institucije su takođe nedovoljno pripremljene za primjenu Sistema za trgovinu emisijama EU (EU ETS), Mehanizma

za granično prilagođavanje ugljenika (CBAM) i šire zahtjeve dekarbonizacije, što stvara rizike za konkurentnost i ekonomsko prilagođavanje. Zajedno, ovi izazovi ističu potrebu za integrisanim pristupom koji kombinuje jače upravljanje, infrastrukturne investicije, inovacije, vještine, finansiranje i klimatsku otpornost kako bi se podržala zelena tranzicija Crne Gore i usklađivanje sa standardima životne sredine i klimatskim standardima EU.

Razvojni izazovi u sklopu oblasti politike 03: Podrška poslovanju

Oblast politike 03 odražava niz međusobno povezanih izazova koji ograničavaju konkurentnost, produktivnost i održivi rast crnogorskog poslovnog sektora. Složeno i često promjenjivo regulatorno okruženje, u kombinaciji sa neefikasnim administrativnim procedurama, pravnom nesigurnošću u oblasti prostornog planiranja i imovinskih prava, te nedovoljno efikasnim tržišnim nadzorom, povećava troškove poslovanja, smanjuje predvidljivost i obeshrabruje ulaganja. U određenim sektorima, poremećaji tržišta i ograničena konkurencija dodatno umanjuju efikasnost i inovacije.

Ograničeni pristup finansijama, posebno za MSP, preduzetnike i nedovoljno zastupljene grupe, ograničava poslovni rast, inovacije i internacionalizaciju. Kao rezultat toga, mnoga mala i srednja preduzeća (MSP) i dalje posluju sa niskom produktivnošću, ograničenim potencijalom rasta i nedovoljnom dodatom vrijednošću, što umanjuje njihov doprinos strukturnoj transformaciji privrede.

Poslovni sektor je takođe pogođen niskim nivoom digitalizacije, slabim vezama između preduzeća, istraživačkih institucija i visokog obrazovanja, te nedostatkom obučenog osoblja potrebnog za digitalnu i tehnološku modernizaciju. Ove slabosti ometaju transfer znanja, inovacije i usvajanje naprednih tehnologija, posebno među MSP i firmama izvan velikih urbanih centara.

U međuvremenu, spor tempo zelene tranzicije povećava rizike po konkurentnost u kontekstu sve zahtjevnijih evropskih ekoloških standarda. Teritorijalni dispariteti u dostupnosti usluga poslovne podrške, savjetodavnih mehanizama i razvojnih programa dodatno proširuju jaz u teritorijalnom razvoju.

U svim oblastima, ograničeni administrativni kapaciteti za programiranje, implementaciju i praćenje investicionih politika i programa koje finansira EU ograničavaju efektivnost politike, kapacitet apsorpcije i pravovremeno sprovođenje mjera podrške. Zajedno, ovi izazovi ističu potrebu za integrisanim pristupom koji kombinuje regulatornu reformu, jače institucije, bolji pristup finansijama, inovacije, digitalnu i zelenu transformaciju, razvoj vještina i uravnoteženiji teritorijalni razvoj.

Razvojni izazovi u sklopu oblasti politike 04: Kultura, turizam i mediji

Oblast politike 04 oblikovana je sa četiri međusobno povezana izazova koji utiču na održivost, konkurentnost i otpornost crnogorskog sektora kulture, medija i turizma. Ograničeni institucionalni i administrativni kapaciteti ograničavaju strateško planiranje, implementaciju politike, međuinstitucionalnu koordinaciju i efektivnu upotrebu sredstava EU i međunarodnih fondova, čime se smanjuje uticaj razvojnih intervencija u sva tri sektora. Kulturni i kreativni sektori i dalje se suočavaju sa slabom održivošću tržišta, ograničenim pristupom finansijama i nerazvijenim poslovnim kapacitetima, ograničavajući njihov doprinos zapošljavanju, inovacijama i lokalnom razvoju. Slične strukturne slabosti utiču na medijski sektor, gdje ograničena finansijska održivost i ranjivost na političke i ekonomske pritiske ometaju razvoj pluralističkog, nezavisnog i profesionalnog medijskog okruženja. U turizmu, visoka sezonalnost i nedovoljna diverzifikacija turističke ponude smanjuju otpornost sektora, koncentrišu pritiske u periodima najveće posjećenosti i ograničavaju stvaranje veće dodate vrijednosti. Zajedno, ovi izazovi ističu potrebu za integrisanim pristupom koji kombinuje snažnije institucije, bolji pristup finansijama, veću ekonomsku diversifikaciju i povećanu konkurentnost u cilju podrške održivom rastu, otpornosti i teritorijalnom razvoju crnogorskog sektora kulture, medija i turizma.

Razvojni izazovi u sklopu oblasti politike 05: Digitalne tehnologije i infrastruktura

Izazovi identifikovani u okviru oblasti politike 05 su usko povezani i zajedno utiču na digitalnu transformaciju Crne Gore, konkurentnost i socijalnu uključenost. Nizak nivo digitalnih vještina, u kombinaciji sa značajnim teritorijalnim disparitetima, ograničavaju jednak pristup digitalnim javnim uslugama, obrazovanju i mogućnostima na tržištu rada. Ovi izazovi su pojačani strukturnim slabostima u digitalizaciji obrazovanja, uključujući neadekvatnu opremu,

ograničen digitalni sadržaj i nedovoljne digitalne kompetencije među nastavnicima, što ograničava razvoj budućih digitalnih vještina.

Napredak dodatno ometa nerazvijena i neravnomjerno raspoređena širokopojasna infrastruktura, posebno u ruralnim i manje razvijenim područjima, ograničavajući povezanost, inovacije i usvajanje digitalnih rješenja u cijeloj privredi. Ograničena dostupnost istraživača i visokokvalifikovanih stručnjaka dodatno ograničava razvoj tehnološki intenzivnih sektora i inovativnih kapaciteta.

Istovremeno, nedostaci u regulatornom okviru za digitalno tržište i nove tehnologije usporavaju razvoj funkcionalne digitalne ekonomije i usklađivanje sa pravnom tekovinom EU. Digitalnu tranziciju dodatno otežavaju nedovoljna sajber otpornost, ograničeni institucionalni kapaciteti i nizak nivo povjerenja korisnika, što povećava rizike po bezbjednost i kontinuitet pružanja digitalnih usluga. Zajedno, ovi izazovi ukazuju na potrebu za integrisanim pristupom koji objedinjuje ulaganja u digitalnu infrastrukturu, razvoj vještina, podsticanje inovacija, unapređenje regulatornog okvira i jače kapacitete za sajber bezbjednost.

Razvojni izazovi u sklopu oblasti politike 06: Obrazovanje i vještine

Oblast politike 06 otkriva skup međusobno povezanih izazova koji utiču na kvalitet, inkluzivnost i sposobnost sistema obrazovanja i vještina u Crnoj Gori da odgovori na potrebe tržišta rada i društva. Stalno niski ishodi učenja, koji se ogledaju u lošim rezultatima PISA, ograničavaju razvoj ljudskog kapitala i doprinose neusklađenosti vještina, nezaposlenosti mladih i smanjenoj konkurentnosti. Ove slabosti su dodatno su izražene obuhvatom ranog i predškolskog obrazovanja i vaspitanja, koji je i dalje ispod standarda EU, što ograničava mogućnosti za rano učenje i razvoj djece, posebno pripadnika ranjivih grupa, te ograničava učešće žena na tržištu rada. Iako su sistem stručnog obrazovanja i osposobljavanja prošao kroz značajnu modernizaciju, preostale neusklađenosti između obrazovne ponude i potreba tržišta rada, zajedno sa nedovoljnom atraktivnošću pojedinih obrazovnih profila, i dalje ograničavaju dostupnost relevantnih vještina. Veoma nisko učešće odraslih u programima cjeloživotnog učenja dodatno ograničava mogućnosti za unapređenje postojećih i sticanje novih vještina, produbljujući negativne efekte demografskog starenja i nedostatka radne snage.

Obrazovne nejednakosti su i dalje značajne, posebno za djecu sa smetnjama u razvoju i pripadnike romske i egipćanske zajednice, zbog nedovoljne inkluzivne infrastrukture, ograničenih usluga podrške i perzistentne diskriminacije. Ovi dispariteti su pojačani neujednačenom obrazovnom infrastrukturom, sa prenaseljenošću u urbanim područjima i nedovoljno iskorišćenim objektima u ruralnim područjima. Slabo upravljanje, fragmentirane institucionalne odgovornosti i ograničeno kreiranje politike zasnovano na dokazima smanjuju efektivnost, praćenje i odgovornost reformi u cijelom sektoru. Istovremeno, nedovoljno razvijena omladinska politika, ograničeno učešće mladih i nizak nivo fizičke aktivnosti djece i mladih, negativno utiču na socijalnu uključenost, aktivno građanstvo, zdravlje i razvoj transverzalnih kompetencija. Zajedno, ovi izazovi ističu potrebu za integrisanim pristupom koji kombinuje kvalitetno obrazovanje, inkluziju, cjeloživotno učenje, modernu infrastrukturu, jače upravljanje i pojačan angažman mladih.

Razvojni izazovi u sklopu oblasti politike 07: Efikasna javna uprava

Oblast politike 07 obuhvata niz međusobno povezanih izazova koji utiču na efektivnost, odgovornost i orijentaciju prema građanima crnogorske javne uprave. Neujednačena implementacija reforme javne uprave, u kombinaciji sa nedosljednom primjenom novog okvira za profesionalizaciju rukovodnog kadra, nastavlja ograničavati održivost i efekte reformi. Slaba implementacija principa upravljačke odgovornosti, nedovoljna zastupljenost upravljanja zasnovanog na rezultatima i fragmentirana institucionalna nadležnost dodatno smanjuju efikasnost politike i kvalitet praćenja rezultata.

Ove slabosti upravljanja se ogledaju u nedosljednom sprovođenju javnih konsultacija, što ograničava učešće zainteresovanih strana i kvalitet kreiranja politika, kao i u preopterećenom sistemu slobodnog pristupa informacijama, što narušava transparentnost i poverenje javnosti. Napredak ka modernoj javnoj upravi orijentisanoj na potrebe korisnika dodatno ograničavaju spor tempo digitalizacije, nedovoljna interoperabilnost informacionih sistema, ograničena upotreba administrativnih podataka i nedovoljni analitički kapaciteti, uključujući i one u okviru zvaničnog statističkog sistema.

Istovremeno, slabosti u srednjoročnom budžetiranju smanjuju fiskalnu predvidljivost i stratešku alokaciju resursa. Ograničenja kapaciteta su posebno izražena na lokalnom nivou, gdje ograničeni fiskalni, ljudski i tehnički resursi utiču na pružanje usluga, digitalizaciju, apsorpciju fondova EU i teritorijalnu koheziju. Zajedno, ovi izazovi ističu potrebu za integrisanim pristupom koji kombinuje jače upravljanje, profesionalnu administraciju, digitalnu transformaciju, kreiranje politika zasnovano na dokazima i poboljšane nacionalne i lokalne administrativne kapacitete.

Razvojni izazovi u sklopu oblasti politike 08: Energija

Postizanje ciljeva Oblast politike 08 zahtijeva rješavanje niza međusobno povezanih izazova koji utiču na energetska tranziciju Crne Gore, sigurnost snabdijevanja i usklađivanje sa pravnom tekovinom EU. Uprkos značajnom potencijalu obnovljive energije, implementacija projekata solarne, vjetro i hidroenergije i dalje je spora zbog administrativnih barijera, ograničenog finansiranja i nedovoljnog broja zrelih i finansijski održivih projekata. U isto vrijeme, veliko oslanjanje na hidroenergiju povećava osjetljivost na suše i klimatske promjene, naglašavajući potrebu za diversifikacijom energetskog miksa i jačanjem otpornosti na klimu u energetskom planiranju.

Visoka energetska intenzivnost u industriji, zgradarstvu i domaćinstvima dodatno povećava potrošnju energije i ograničava konkurentnost privrede. Tranziciju ka efikasnijem i decentralizovanom energetskom sistemu dodatno otežava ograničena primjena pametnih energetskih sistema, energetskih zajednica i modela proizvođača-potrošača (prosumera), što ukazuje na postojanje regulatornih i tehničkih barijera.

Nepostojanje sveobuhvatnog plana za postepeno ukidanje infrastrukture zasnovane na fosilnim gorivima, posebno u vezi sa Termoelektranom Pljevlja, stvara neizvjesnost u vezi sa obezbjeđivanjem zamjenskih proizvodnih kapaciteta, stavljanje postojeće infrastrukture van pogona i sprovođenjem pravedne tranzicije. U svim podsektorima, ograničen pristup zelenom finansiranju i nedovoljni kapaciteti za pripremu projekata usporavaju implementaciju prioritarnih ulaganja. Ovi izazovi dodatno su izraženi usljed preostalih nedostataka u transponovanju i implementaciji pravne tekovine EU u oblasti energetike, posebno u segmentima tržišta električne energije, energetske efikasnosti i strateških rezervi. Zajedno posmatrana, ova ograničenja ukazuju na potrebu za integrisanim pristupom koji objedinjuje regulatornu reformu, mobilizaciju investicija, dekarbonizaciju, digitalizaciju i jačanje otpornosti, kako bi se podržala održiva energetska tranzicija Crne Gore.

Razvojni izazovi u sklopu oblasti politike 09: Stanovanje i infrastruktura

Oblast politike 09 ukazuje na tri međusobno povezana izazova koji utiču na održivost, efikasnost i inkluzivnost stambenog sektora u Crnoj Gori. Ograničena implementacija standarda zgrada sa skoro nultom potrošnjom energije (nZEB) otežava napredak ka energetski efikasnom stanovanju i stanovanju otpornom na klimu, zbog nedovoljnih tehničkih kapaciteta, neadekvatnih mehanizama finansiranja i slabog nadzora izgradnje. Istovremeno, složene i dugotrajne građevinske procedure povećavaju troškove, odlažu realizaciju projekta i smanjuju investicionu atraktivnost, čime se ograničava ponuda novih stanova. Ova ograničenja doprinose nedovoljnoj dostupnosti socijalnog, pristupačnog i cjenovno prihvatljivog stanovanja, posebno za ugrožene grupe i domaćinstva sa niskim i srednjim prihodima. Nedovoljno razvijeni sistemi javnog i stanovanja za iznajmljivanje dodatno produbljuju nedostatak stambenog prostora, dok nedostatak cjenovno pristupačnog smještaja u manje razvijenim opštinama otežava zapošljavanje i zadržavanje osnovnih radnika. Zajedno posmatrani, ovi izazovi ukazuju na potrebu za integrisanim pristupom koji objedinjuje pojednostavljenje regulatornog okvira, održivu gradnju i proširenje ponude cjenovno pristupačnog stanovanja.

Razvojni izazovi u sklopu oblasti politike 11: Migracije i granice

Dva međusobno povezana razvojna izazova u vezi sa usklađivanjem Crne Gore sa *acquis-em* EU o migracijama i upravljanju granicama su prioritet u oblasti politike 11. Sistem upravljanja granicom i dalje je samo djelimično usklađen sa šengenskim standardima zbog ograničenih kapaciteta za nadzor granice, nepostojanja biometrijskih sistema registracije i nedovoljne interoperabilnosti informacionih sistema sa EU. Istovremeno, infrastruktura za prihvatanje tražilaca azila i administrativni kapaciteti i dalje su ograničeni i mogli bi biti preopterećeni u slučaju povećanih mješovitih migracionih tokova. Zbog toga je potrebno dalje usklađivanje sa Paktom EU o migracijama i azilu, ulaganja u infrastrukturu, digitalne sisteme i jačanje kadrovskih kapaciteta. Zajedno posmatrani, ovi izazovi ograničavaju sposobnost Crne Gore da efikasno upravlja migracijama, obezbijedi sigurnost granica i ispuni buduće obaveze koje

proizilaze iz šengenskog pravnog okvira, ukazujući na potrebu za integrisanim pristupom koji objedinjuje upravljanje granicama, jačanje kapaciteta sistema azila i institucionalno osnaživanje.

Razvojni izazovi u sklopu oblasti politike 12: Multisektorska podrška

Izazovi u okviru oblasti politike 12 se međusobno jačaju i zajedno ograničavaju planiranje, finansiranje i implementaciju integrisanih razvojnih intervencija u Crnoj Gori. Ograničeni pristup finansijama limitira poslovna ulaganja i smanjuje mogućnosti za ekonomski rast i teritorijalni razvoj. Nedovoljni kapaciteti za pripremu i implementaciju investicionih projekata takođe ograničavaju sposobnost institucija i zainteresovanih strana da razvijaju zrele, kvalitetne projekte i efikasno apsorbuju raspoloživa sredstva.

Efikasnost razvojnih intervencija dodatno je ograničena neadekvatnom integracijom teritorijalne dimenzije u javne politike. Pretežno sektorski pristupi često ne odražavaju specifične potrebe, razvojni potencijal i disparitete lokalnih i regionalnih područja, čime se ograničavaju sinergije između ekonomskih, društvenih, infrastrukturnih i ekoloških prioriteta. Ove slabosti su otežane nedovoljnom uključenošću socio-ekonomskih partnera, uključujući poslovna udruženja, sindikate i organizacije civilnog društva, što smanjuje inkluzivnost, relevantnost i vlasništvo nad razvojnim intervencijama.

Uključivanje brojnih institucija u planiranje i implementaciju razvoja zahtijeva i jače mehanizme koordinacije i bolje usklađivanje sektorskih politika sa ciljevima ravnomjernog regionalnog razvoja i teritorijalne kohezije. Zajedno, ovi izazovi ističu potrebu za integrisanjem, partnerskom i teritorijalno prilagođenom pristupu razvoju koji se temelji na jačim institucionalnim kapacitetima, poboljšanoj koordinaciji i poboljšanom pristupu finansijama.

Razvojni izazovi u sklopu oblasti politike 13: Istraživanje i inovacije

Izazovi prioritizovani u okviru oblasti politike 13 čine koherentan skup međusobno povezanih ograničenja koja utiču na razvoj konkurentnog i međunarodno integrisanog istraživačkog i inovacionog ekosistema u Crnoj Gori. Niska ulaganja u istraživanje i razvoj značajno ograničavaju širenje istraživačkih kapaciteta, kvalitet naučnih rezultata i stvaranje inovacija. Ova ograničenja su dodatno otežana izazovima u održavanju i modernizaciji istraživačke infrastrukture, kao i nerazvijenim sistemom za praćenje učinka istraživanja, što smanjuje mogućnost da se odredi prioritet investicija i provede politike zasnovane na dokazima.

Doprinos istraživanja ekonomskom i društvenom razvoju ostaje ograničen zbog nedovoljne orijentacije na društvene i ekonomske potrebe, slabog sektorskog fokusa u oblastima sa visokim potencijalom rasta i ograničene saradnje između istraživačkih organizacija i industrije. Slabe veze nauke i poslovanja ometaju transfer znanja, komercijalizaciju istraživanja i razvoj inovativnih proizvoda i usluga.

Iako je postignut napredak u jačanju inovacijskog ekosistema, specijalizovane službe podrške za start-up i inovativna preduzeća i dalje su nedovoljno razvijene i neravnomjerno raspoređene po cijeloj zemlji, što ograničava pristup podršci izvan velikih centara. U isto vrijeme, nerazvijena poduzetnička kultura zasnovana na znanju i inovacijama, zajedno sa ograničenim pristupom finansijama, uključujući rizični kapital, ograničava stvaranje i povećanje inovativnog poslovanja.

Sistemske slabosti su dodatno pojačane nedovoljnom operativnom koordinacijom među institucijama za podršku inovacijama, što rezultira preklapanjem, fragmentiranom podrškom i ograničenom razmjenom informacija i rezultata. Učešće Crne Gore u međunarodnim i istraživačkim programima EU ostaje skromno, smanjujući mogućnosti za međunarodnu saradnju, razmjenu znanja i pristup dodatnom finansiranju. Konačno, praznine u pravnom okviru koji regulišu prava intelektualne svojine i veštačku inteligenciju mogu usporiti inovacije u naprednim tehnološkim oblastima. Zajedno, ovi izazovi ističu potrebu za integrisanim pristupom koji kombinuje snažnije investicije, poboljšano upravljanje, poboljšanu saradnju nauke i poslovanja, finansiranje inovacija, internacionalizaciju i uravnoteženiji teritorijalni razvoj istraživačkog i inovativnog ekosistema/.

Razvojni izazovi u sklopu oblasti politike 15: Otpornost, odbrambena industrija i svemir

Oblast politike 15 karakterišu četiri međusobno povezana razvojna izazova koji imaju prioritet jer zajednički utiču na otpornost, spremnost i bezbjednosni kapacitet Crne Gore. Ograničeni institucionalni, tehnološki i inovativni

kapaciteti ograničavaju upotrebu svemirskih usluga i podataka EU, smanjujući mogućnosti za jačanje upravljanja katastrofama, monitoring životne sredine, digitalnu transformaciju i primjenu u oblasti bezbjednosti. Istovremeno, fragmentirana koordinacija, regulatorne praznine, nedovoljni administrativni kapaciteti i slabosti u sajber bezbjednosti i zaštiti kritične infrastrukture otežavaju usklađivanje sa bezbjednosnim i odbrambenim okvirima EU i NATO-a. Vojna mobilnost dodatno je ograničena transportnom infrastrukturom koja nije u potpunosti usklađena sa standardima EU i NATO-a, složenim prekograničnim procedurama i ograničenim kapacitetom za podršku zemlje domaćina. Na civilnu zaštitu, upravljanje rizikom od katastrofa i zdravstvenu sigurnost utiču neujednačena infrastruktura, ograničeni operativni kapaciteti, slaba koordinacija i nedovoljno finansiranje. Zajedno posmatrani, ovi izazovi slabe svijest o situaciji, pripravnost, kapacitet za reagovanje i ukupnu stratešku otpornost države, ukazujući na potrebu za integrisanim pristupom koji objedinjuje unapređenje upravljanja, tehnološki razvoj, infrastrukturna ulaganja i jačanje operativnih sposobnosti.

Razvojni izazovi u sklopu oblasti politike 16: Prava, jednakost i pravda

Šest međusobno povezanih razvojnih izazova prioriternih u okviru oblasti politike 16 utiču na vladavinu prava, demokratsko upravljanje i zaštitu osnovnih prava u Crnoj Gori. Nedovoljna nezavisnost pravosuđa, uporna politizacija i nisko povjerenje javnosti slabe djelotvornost i kredibilitet pravosudnog sistema. Široko rasprostranjena korupcija, ograničeni rezultati u slučajevima korupcije na visokom nivou i nedovoljna institucionalna nezavisnost dodatno potkopavaju odgovornost i povjerenje javnosti. Ranjive grupe se i dalje suočavaju s diskriminacijom, socijalnom isključenošću i preprekama pristupu pravima i uslugama, dok sloboda medija ostaje ograničena političkim i ekonomskim pritiscima, neriješenim napadima na novinare i rastućim rizicima od dezinformacija. Reformske napore dodatno ometaju fragmentirana uprava, preklapanje mandata i ograničena koordinacija, smanjujući održivost i koherentnost reformi. Slabo sprovođenje standarda zaštite potrošača odražava šire institucionalne i regulatorne nedostatke. Zajedno, ovi izazovi potkopavaju povjerenje u institucije, usporavaju pristupanje EU i ističu potrebu za integrisanim pristupom koji kombinuje reformu pravosuđa, jače upravljanje, efikasnu zaštitu prava i povećanu institucionalnu odgovornost.

Razvojni izazovi u sklopu oblasti politike 17: Socijalna politika

Pet međusobno povezanih izazova koji utiču na zapošljavanje, socijalnu uključenost, ljudski kapital i održivost sistema socijalne zaštite u Crnoj Gori su prioritet u oblasti socijalne politike. Uprkos padu nezaposlenosti, strukturne neusklađenosti na tržištu rada, trajna dugoročna nezaposlenost i ograničene mjere aktivacije i dalje ometaju učešće na tržištu rada, posebno među ranjivim grupama iu manje razvijenim regijama. Mjere socijalne zaštite ostaju nedovoljno ciljne, ograničavajući njihovu efikasnost iu smanjenju siromaštva i promovisanju integracije tržišta rada. Demografski pad, starenje stanovništva i emigracija mladih i kvalifikovanih radnika dodatno smanjuju ponudu radne snage i povećavaju pritisak na penzioni, zdravstveni i sistem socijalne zaštite. Zdravstveni sistem se suočava sa dodatnim izazovima koji se odnose na nedostatak osoblja, regionalne razlike i ograničenu infrastrukturu. Slabi administrativni kapaciteti, fragmentirano upravljanje i nedovoljna koordinacija politika ograničavaju implementaciju reformi i efektivnu apsorpciju fondova EU. Zajedno posmatrano, ovi izazovi slabe socijalnu koheziju, ekonomsku otpornost i dugoročni razvoj, ukazujući na potrebu za integrisanom politikom u oblasti rada, socijalne zaštite, zdravlja i demografskog razvoja, koju podržavaju jači institucionalni kapaciteti.

Razvojni izazovi u sklopu oblasti politike 18: Saobraćaj

Oblast politike 18 bavi se sa sedam međusobno povezanih razvojnih izazova koji utiču na efikasnost, održivost i EU integraciju crnogorskog transportnog sistema. Preostale praznine u zakonodavstvu o sigurnosti i interoperabilnosti u željezničkom saobraćaju, u kombinaciji sa ograničenim administrativnim i profesionalnim kapacitetima, ograničavaju sprovođenje reformi i usklađivanje sa *acquis-em* EU. Istovremeno, nerazvijena putna infrastruktura, sve veća potražnja za vazdušnim transportom i nedovoljna multimodalna integracija smanjuju povezanost, pristupačnost i efikasnost logistike i putničkih tokova. Modernizaciju transporta dodatno ometa spora primjena inteligentnih transportnih sistema, što ograničava digitalizaciju, optimizaciju mreže i upravljanje podacima. Napredak ka održivoj mobilnosti i dalje je ograničen nedovoljnim ulaganjem u rješenja s niskim i nultim emisijama. Zajedno, ovi izazovi slabe teritorijalnu koheziju, ekonomsku konkurentnost i transportnu otpornost, naglašavajući

potrebu za integriranim pristupom koji kombinuje usklađivanje propisa, institucionalno jačanje, razvoj infrastrukture, digitalnu transformaciju i održiva transportna rješenja.

Tabela 1: Lista prioritarnih razvojnih izazova1

#	PA	Područje	Šifra	Prioritetni razvojni izazov
1.	PA02	Životna sredina i klima	PA02-01	Nizak nivo implementacije cirkularne ekonomije
2.	PA02	Životna sredina i klima	PA02-02	Slaba infrastruktura za upravljanje otpadom
3.	PA02	Životna sredina i klima	PA02-05	Nedovoljna inovativnost i tehnološka modernizacija
4.	PA02	Životna sredina i klima	PA02-06	Slaba institucionalna koordinacija i upravljanje
5.	PA02	Životna sredina i klima	PA02-07	Nedostaci vodovodne i kanalizacione infrastrukture
6.	PA02	Životna sredina i klima	PA02-08	Niska svijest i ograničeni kapaciteti za zelene vještine
7.	PA02	Životna sredina i klima	PA02-10	Zagađenje životne sredine i degradacija ekosistema
8.	PA02	Životna sredina i klima	PA02-11	Nedostaci u prilagođavanju i otpornosti na klimatske promjene
9.	PA02	Životna sredina i klima	PA02-12	Ograničena apsorpcija zelenog finansiranja i slabi projektni kapaciteti
10.	PA02	Životna sredina i klima	PA02-14	Nedovoljna zaštita biodiverziteta i upravljanje zaštićenim područjima
11.	PA02	Životna sredina i klima	PA02-16	Nedovoljna spremnost za implementaciju ETS/CBAM i ekonomsku dekarbonizaciju
12.	PA03	Poslovna podrška	PA03-01	Složeno i promjenjivo regulatorno okruženje za poslovanje
13.	PA03	Poslovna podrška	PA03-02	Nedovoljna efikasnost administrativnih procedura i usluga za preduzeća
14.	PA03	Poslovna podrška	PA03-03	Ograničena pravna sigurnost ulaganja u prostorno planiranje i imovinsko-pravne odnose
15.	PA03	Poslovna podrška	PA03-04	Nedovoljno efikasan okvir tržišnog nadzora i inspekcije
16.	PA03	Poslovna podrška	PA03-05	Ograničena konkurencija i poremećaji tržišta u dijelovima privrede
17.	PA03	Poslovna podrška	PA03-07	Ograničen pristup finansijama za MSP i preduzetnike
18.	PA03	Poslovna podrška	PA03-09	Niska produktivnost, ograničen rast i nedovoljna dodata vrijednost u sektoru malih i srednjih preduzeća
19.	PA03	Poslovna podrška	PA03-12	Nedovoljno razvijeni kapaciteti za rast ženskog i inkluzivnog preduzetništva
20.	PA03	Poslovna podrška	PA03-13	Nizak nivo digitalne transformacije preduzeća
21.	PA03	Poslovna podrška	PA03-15	Slabe veze između privrede, nauke i sistema inovacija
22.	PA03	Poslovna podrška	PA03-17	Nedostatak kadrova i vještina za digitalnu i tehnološku modernizaciju
23.	PA03	Poslovna podrška	PA03-19	Spor tempo zelene transformacije u poslovnom sektoru
24.	PA03	Poslovna podrška	PA03-25	Neravnomjerna teritorijalna raspodjela poslovnih kapaciteta i podrške
25.	PA03	Poslovna podrška	PA03-31	Ograničeni administrativni kapaciteti za programiranje, implementaciju i praćenje investicionih politika i fondova EU
26.	PA04	Kultura, turizam i mediji	PA04-01	Ograničeni institucionalni i administrativni kapaciteti za strateško planiranje, implementaciju politike i korišćenje fondova EU
27.	PA04	Kultura, turizam i mediji	PA04-05	Nedovoljna konkurentnost kulturnih i kreativnih sektora
28.	PA04	Kultura, turizam i mediji	PA04-09	Ograničena održivost i otpornost medijskog tržišta
29.	PA04	Kultura, turizam i mediji	PA04-16	Visoka sezonalnost i nedovoljna diverzifikacija turističke ponude
30.	PA05	Digitalne tehnologije i infrastrukture	PA05-01	Nizak nivo digitalnih vještina i digitalne inkluzije
31.	PA05	Digitalne tehnologije i infrastrukture	PA05-02	Strukturne slabosti u digitalizaciji obrazovanja
32.	PA05	Digitalne tehnologije i infrastrukture	PA05-04	Nerazvijena i neravnomjerno dostupna širokopojasna infrastruktura
33.	PA05	Digitalne tehnologije i infrastrukture	PA05-08	Nedovoljni ljudski resursi u istraživanju i inovacijama
34.	PA05	Digitalne tehnologije i infrastrukture	PA05-19	Nerazvijen regulatorni okvir za digitalno tržište i nove digitalne tehnologije
35.	PA05	Digitalne tehnologije i infrastrukture	PA05-21	Nerazvijeni kapaciteti za sajber otpornost, povjerenje i kontinuitet digitalnih usluga
36.	PA06	Obrazovanje i vještine	PA06-01	Kritični deficit u ishodima učenja - PISA jaz u postignuću
37.	PA06	Obrazovanje i vještine	PA06-02	Pokrivenost ranog djetinjstva i predškolskog obrazovanja (ECEC) ispod standarda EU
38.	PA06	Obrazovanje i vještine	PA06-03	Djelimična neusklađenost VET sistema sa potrebama tržišta rada i nedovoljna privlačnost pojedinih strukovnih profila.
39.	PA06	Obrazovanje i vještine	PA06-06	Veoma nisko učešće odraslih u obrazovanju i učenju
40.	PA06	Obrazovanje i vještine	PA06-07	Jaz u inkluziji djece sa smetnjama u razvoju i romske i egipćanske zajednice
41.	PA06	Obrazovanje i vještine	PA06-09	Slabo upravljanje, koordinacija i kreiranje politike zasnovano na dokazima
42.	PA06	Obrazovanje i vještine	PA06-13	Nedostaci u obrazovnoj infrastrukturi i regionalne nejednakosti
43.	PA06	Obrazovanje i vještine	PA06-14	Nerazvijen institucionalni okvir za omladinsku politiku i ograničeno učešće mladih u društvenom životu
44.	PA06	Obrazovanje i vještine	PA06-16	Nedovoljna fizička aktivnost stanovništva svih starosnih grupa
45.	PA07	Efikasna javna uprava	PA07-01	Neujednačen tempo implementacije reforme javne uprave nastavlja da ograničava punu efektivnost reformskih rezultata
46.	PA07	Efikasna javna uprava	PA07-04	Nedosljedna implementacija i neujednačen kvalitet javnih konsultacija
47.	PA07	Efikasna javna uprava	PA07-05	Dosljedna primjena novog okvira za profesionalizaciju višeg menadžmenta
48.	PA07	Efikasna javna uprava	PA07-08	Slaba implementacija koncepta menadžerske odgovornosti
49.	PA07	Efikasna javna uprava	PA07-09	Neefikasan sistem transparentnosti i preopterećeni mehanizam slobode informisanja

50.	PA07	Efikasna javna uprava	PA07-13	Zaostajanje u digitalizaciji, interoperabilnosti, transakcijskim javnim uslugama i analitičkoj upotrebi podataka
51.	PA07	Efikasna javna uprava	PA07-15	Ograničeni administrativni kapaciteti sistema zvanične statistike
52.	PA07	Efikasna javna uprava	PA07-18	Nedovoljno kredibilan srednjoročni budžetski okvir
53.	PA07	Efikasna javna uprava	PA07-20	Ograničeni fiskalni, funkcionalni i ljudski kapaciteti na lokalnom nivou
54.	PA08	Energija	PA08-05	Sporo uvođenje novih obnovljivih izvora energije - OIE (solar, vjetar), kao i hidroenergetski projekti navedeni u NECP-u
55.	PA08	Energija	PA08-07	Niska otpornost proizvodnje energije na klimatske promjene
56.	PA08	Energija	PA08-08	Visok energetska intenzitet privrede
57.	PA08	Energija	PA08-11	Ograničena primjena pametnih energetskih sistema i modela potrošača
58.	PA08	Energija	PA08-19	Nedostatak strukturiranog plana za postepeno ukidanje fosilne infrastrukture
59.	PA08	Energija	PA08-21	Ograničen pristup finansiranju zelene energije
60.	PA08	Energija	PA08-23	Nepotpuno usklađivanje sa acquis-em EU u oblasti energetike
61.	PA09	Stanovanje i infrastruktura	PA09-01	Ograničena primjena nZEB i standarda energetske efikasnosti u novogradnji
62.	PA09	Stanovanje i infrastruktura	PA09-03	Složeni i dugotrajni postupci u procesu izgradnje
63.	PA09	Stanovanje i infrastruktura	PA09-07	Nedovoljna dostupnost socijalnog, pristupačnog i pristupačnog stanovanja
64.	PA11	Migracije i granice	PA11-01	Djelomično usklađivanje sistema upravljanja granicom sa šengenskim standardima
65.	PA11	Migracije i granice	PA11-03	Ograničeni infrastrukturni kapaciteti u oblasti azila
66.	PA12	Multisektorska podrška	PA12-01	Ograničen pristup finansijskim resursima za privredu
67.	PA12	Multisektorska podrška	PA12-06	Ograničeni kapaciteti za pripremu i realizaciju investicionih projekata
68.	PA12	Multisektorska podrška	PA12-08	Nedovoljna integracija teritorijalne dimenzije u razvojne politike
69.	PA12	Multisektorska podrška	PA12-10	Nedovoljna uključenost socio-ekonomskih partnera
70.	PA12	Multisektorska podrška	PA12-14	Potrebno je poboljšati koordinaciju između institucija
71.	PA13	Istraživanje i inovacije	PA13-01	Nizak intenzitet ulaganja u istraživanje i razvoj
72.	PA13	Istraživanje i inovacije	PA13-07	Nerazvijen sistem za praćenje rezultata istraživanja
73.	PA13	Istraživanje i inovacije	PA13-08	Nedovoljna orijentacija istraživanja na društvene i ekonomske potrebe
74.	PA13	Istraživanje i inovacije	PA13-09	Izazovi u održavanju i daljem razvoju istraživačke infrastrukture
75.	PA13	Istraživanje i inovacije	PA13-12	Nedovoljno specijalizovane usluge podrške za startupove i inovativna preduzeća
76.	PA13	Istraživanje i inovacije	PA13-14	Nedovoljna teritorijalna pokrivenost podrške inovacijama
77.	PA13	Istraživanje i inovacije	PA13-18	Nerazvijena saradnja nauke i biznisa
78.	PA13	Istraživanje i inovacije	PA13-24	Nerazvijena poduzetnička kultura zasnovana na znanju
79.	PA13	Istraživanje i inovacije	PA13-25	Ograničen pristup finansiranju za inovativna preduzeća
80.	PA13	Istraživanje i inovacije	PA13-26	Nedovoljna sektorska orijentacija istraživanja i inovacija
81.	PA13	Istraživanje i inovacije	PA13-28	Nedovoljna operativna koordinacija instrumenata podrške u nacionalnom inovacijskom ekosistemu
82.	PA13	Istraživanje i inovacije	PA13-32	Ograničeno učešće u međunarodnim i EU programima
83.	PA13	Istraživanje i inovacije	PA13-34	Nerazvijen pravni okvir za intelektualnu svojinu i AI
84.	PA15	Otpornost, odbrambena industrija i svemir	PA15-01	Civilna zaštita, upravljanje rizicima i katastrofama i zdravstvena sigurnost
85.	PA15	Otpornost, odbrambena industrija i svemir	PA15-03	Politički i regulatorni okvir u oblasti bezbjednosti i odbrane
86.	PA15	Otpornost, odbrambena industrija i svemir	PA15-07	Vojna mobilnost
87.	PA15	Otpornost, odbrambena industrija i svemir	PA15-10	Razvoj institucionalnih, tehnoloških i inovacionih kapaciteta za svemirske usluge i podatke
88.	PA16	Prava, jednakost i pravda	PA16-01	Nedovoljna nezavisnost pravosuđa i politizovano upravljanje pravosudnim sistemom
89.	PA16	Prava, jednakost i pravda	PA16-04	Korupcija je i dalje široko rasprostranjena, sa ograničenim brojem pravosudnih presuda u slučajevima korupcije na visokom nivou
90.	PA16	Prava, jednakost i pravda	PA16-06	Kontinuirana diskriminacija ranjivih grupa
91.	PA16	Prava, jednakost i pravda	PA16-08	Izazovi slobode medija i neriješeni slučajevi napada na novinare
92.	PA16	Prava, jednakost i pravda	PA16-12	Fragmentirana koordinacija reformi i upravljanja
93.	PA16	Prava, jednakost i pravda	PA16-16	Nerazvijena primjena zaštite potrošača
94.	PA17	Društveni	PA17-01	Slab učinak na tržištu rada i strukturna nezaposlenost
95.	PA17	Društveni	PA17-05	Nedovoljno efikasne i slabo ciljane mjere socijalne zaštite
96.	PA17	Društveni	PA17-08	Demografski pad, starenje stanovništva i emigracija radno sposobnog osoblja
97.	PA17	Društveni	PA17-10	Nefikasnost zdravstvenog sistema i nedostatak osoblja
98.	PA17	Društveni	PA17-14	Slabi administrativni kapaciteti i koordinacija politika za provođenje reformi i apsorpciju fondova EU
99.	PA18	Transport	PA18-01	Nedovoljna usklađenost željezničkog okvira sa acquis-em EU
100.	PA18	Transport	PA18-02	Jačanje administrativnih kapaciteta institucija
101.	PA18	Transport	PA18-14	Rast potražnje za vazдушnim saobraćajem
102.	PA18	Transport	PA18-09	Nerazvijena putna infrastruktura
103.	PA18	Transport	PA18-17	Nedovoljna multimodalna integracija
104.	PA18	Transport	PA18-21	Spor razvoj inteligentnih transportnih sistema
105.	PA18	Transport	PA18-26	Ograničeni napredak ka održivoj mobilnosti

Grupisanje međusobno povezanih razvojnih izazova

Situacione analize su, između ostalog, pokazale da se razvojni izazovi ne mogu razdvojiti po administrativnim oblastima, već se moraju identifikovati kroz nekoliko zajedničkih razvojnih problema koji se ukrštaju u praksi. Ovo poglavlje predstavlja analitičku osnovu za NRPP plan kroz sedam programskih klastera. Klasteri ne zamjenjuju osnovne situacione analize; nego prevode razvojne izazove u investicione i reformske pakete koje je lakše programirati, finansirati, upravljati i pratiti. Svaki klaster kombinuje relevantne razvojne izazove, elemente prioritarnih oblasti na koje se odnose i praktične potrebe programiranja koje iz njih proizilaze.

Logika klastera takođe odražava pristupni kontekst. Crna Gora se mora pripremiti za okruženje za programiranje i implementaciju slično kao u državama članicama EU, gdje se od nacionalnih institucija očekuje da pripreme zrele projektne portfelje, blagovremeno ugovaraju i izvršavaju plaćanja, verifikuju rashode, prate rezultate i preraspodijele resurse kada je spremnost za realizaciju slaba. Analiza stoga tretira institucionalne kapacitete, spremnost projekta i rizik apsorpcije kao suštinske operativne izazove, a ne kao administrativna naknadna razmišljanja.

Svaki razvojni izazov je dodijeljen jednom primarnom klasteru za potrebe programiranja, dok se sekundarne veze koriste tamo gdje je izazov jasno unakrsni. Time se izbjegava dvostruko računanje uz očuvanje logike politike: na primjer, digitalne javne usluge tretiraju se prvenstveno u okviru digitalne tranzicije, ali ostaju uslov za isporuku institucionalnih kapaciteta i upravljanja; zelene vještine se prvenstveno tretiraju u okviru Social Europe, ali podržavaju klaster Zelena tranzicija i otpornost na klimu.

Tabela 2: Struktura klastera i pokrivenost razvojnim izazovima

br.	Cluster	Oblasti politike	≠ DC
1	Zelena tranzicija i otpornost na klimu	PA02 Životna sredina i klima; PA08 Energija; PA15.Otpornost, odbrambena industrija i svemir	21
2	Digitalna tranzicija	PA05 Digitalne tehnologije i infrastrukture.	6
3	Konkurentna, pametna i inovativna ekonomija	PA03 Poslovna podrška; PA04 Kultura, turizam i mediji; PA13 Istraživanje i inovacije.	31
4	Održivo povezivanje i teritorijalni razvoj	PA09 Stanovanje i infrastruktura; PA12 teritorijalne investicije, integrisani teritorijalni razvoj i finansijski instrumenti; PA18 Transport.	16
5	Socijalna Evropa: vještine, zapošljavanje i inkluzija	PA06 Obrazovanje i vještine; PA17 Socijalna politika.	14
6	Temeljna prava, vladavina prava i migracije	PA11 Migracije i granice; PA16 Prava, jednakost i pravda	8
7	Institucionalni kapacitet i upravljanje	PA07 Efektivna javna uprava.	9

Zelena tranzicija i otpornost na klimu

OBIM: PA02 ŽIVOTNA SREDINA I KLIMA; PA08 ENERGIJA; PA15 OTPORNOST, ODBRAMBENA INDUSTRIJA I SVEMIR.

Crnogorski izazov zelene tranzicije nije pojedinačni investicioni jaz. Kombinuje nedostatke ekološke usklađenosti, zaostale infrastrukturne radove, neefikasno korišćenje resursa, ranjivost energetskog sistema i rastuće potrebe klimatske otpornosti. Recikliranje otpada ostaje ispod 5% u poređenju sa otprilike 49,8% u EU, proizvodnja komunalnog otpada je oko 602 kg po glavi stanovnika, gubici u vodovodnoj mreži su prijavljeni na oko 66,93%, a cirkularna upotreba materijala je vrlo niska, oko 1-2%. Zaštićena kopnena i morska područja takođe ostaju ispod razmjera koji impliciraju ambicije EU za biodiverzitet.

Energetska dimenzija je jednako zahtjevna. Crna Gora ima veliki udio obnovljivih izvora energije zbog hidroenergije, ali je sistem izložen klimatskim promjenama, ugali i dalje čini značajan dio proizvodnje električne energije, energetski intenzitet je više nego dvostruko veći od nivoa EU, gubici u distribuciji su visoki, a stopa renoviranja zgrada je ispod nivoa potrebnog za dugoročnu dekarbonizaciju. To znači da se obnovljiva proizvodnja, pametne mreže, modeli potrošača, energetska efikasnost, nZEB standardi, postepeno ukidanje fosilne infrastrukture i zeleno finansiranje moraju programirati zajedno.

Klaster takođe uključuje potrebe otpornosti i civilne zaštite. Upravljanje rizikom od katastrofa, zdravstvena bezbjednost, upravljanje rizikom od poplava i otpornost kritične infrastrukture zahtijevaju opremu, podatke,

procedure, vježbe i institucionalnu koordinaciju. Implikacija programiranja je da zelene investicije treba filtrirati kroz spremnost, otpornost na klimu i kapacitet implementacije, a ne birati samo prema potražnji sektora.

Tabela 3: Potrebe klastera 1

Potreba	Implikacija programiranja
1	Ulaganja u otpad, vodu i otpadne vode povezana sa usklađenošću i spremnošću općina.
2	Mjere cirkularne ekonomije i efikasnosti resursa za preduzeća i javne službe.
3	Diverzifikacija OIE, energetska efikasnost, pametni sistemi i modeli za potrošače.
4	Prilagođavanje klimi, zaštita biodiverziteta, smanjenje rizika od katastrofa i kapacitet civilne zaštite.
5	Zelene vještine, podrška u pripremi projekata i kapacitet apsorpcije zelenih finansija.

Digitalna tranzicija

OPSEG: PA05 DIGITALNE TEHNOLOGIJE I INFRASTRUKTURE.

Digitalni izazov Crne Gore je prelazak sa dostupnosti infrastrukture na stvarnu primjenu, interoperabilnost i transformaciju usluga. Osnovni pokazatelji povezanosti su relativno jaki u nekim područjima, uključujući pokrivenost 5G u naseljenim regijama i pokrivenost FTTP-om, ali pristup internetu u domaćinstvima ostaje ispod nivoa EU, dok su napredne digitalne vještine još uvijek slabe. Udio stanovništva sa digitalnim vještinama iznad osnovnih je oko 10,5%, u poređenju sa 27% u EU, a IKT stručnjaci čine oko 2,7% zaposlenja, u poređenju sa otprilike 5% u EU.

Najznačajniji nedostatak je u korišćenju digitalnih sistema od strane građana, preduzeća i institucija. Korisnici e-uprave ostaju daleko ispod nivoa EU, digitalne javne usluge su značajno ispod standarda EU, elektronska identifikacija još nije uspostavljena kao zrela usluga, a mala i srednja preduzeća još uvijek zaostaju u osnovnom digitalnom intenzitetu i usvajanju oblaka. Preduzeća pokazuju određeni napredak, ali razvojni izazovi ističu fragmentiranu digitalizaciju, neujednačenu dostupnost širokopojasnog pristupa, slabu regulaciju digitalnog tržišta i nedovoljnu upotrebu podataka.

Klaster stoga zahtijeva portfelj koji kombinuje digitalne javne usluge, interoperabilnost, registre, eID, upravljanje podacima, sajber otpornost, digitalne vještine i sektorsku digitalizaciju. Sama digitalna nabavka ne bi zatvorila jaz; za svaku investiciju je potreban jasan slučaj upotrebe, institucionalni vlasnik, standard podataka, aranžman cyber sigurnosti i put preuzimanja.

Tabela 4: Potrebe klastera 2

Potreba	Implikacija programiranja
1	Interoperabilni registri, transakcijske e-usluge i usvajanje eID/e-potpisa.
2	Digitalne javne usluge za građane i poduzeća s mjerljivim primanjem korisnika.
3	Napredne digitalne vještine, razvoj ICT radne snage i digitalna inkluzija.
4	Digitalna transformacija malih i srednjih preduzeća, oblak, AI, podrška za analizu podataka i e-trgovinu.
5	Cyber otpornost, usluge povjerenja i kontinuitet digitalnih javnih usluga.

Konkurentna, pametna i inovativna ekonomija

OBIM: PA03 POSLOVNA PODRŠKA; PA04 KULTURA, TURIZAM I MEDIJI; PA13 ISTRAŽIVANJE I INOVACIJE.

Klaster konkurentnosti obuhvata suštinski problem konvergencije: Crna Gora mora povećati produktivnost, diversifikovati svoju ekonomiju i pokrenuti više firmi u aktivnosti sa većom dodatom vrijednošću. BDP po glavi stanovnika ostaje oko polovine nivoa EU (54, 2025), indeks inovacijskog učinka je oko 45,3 kada je prosjek EU 100, a izdaci za istraživanje i razvoj ostaju daleko ispod nivoa EU. Razvojni izazovi pokazuju da je niska produktivnost MSP povezana s finansijskim ograničenjima, poremećajima tržišta, regulatornom složenošću, slabom digitalnom i zelenom transformacijom i ograničenom saradnjom između poslovanja, nauke i inovativnog sistema.

Inovacijski sistem ima vidljive prednosti, ali nema dovoljno obima. Inovativna mala i srednja preduzeća i zapošljavanje u inovativnim preduzećima imaju bolji učinak od nekoliko drugih indikatora istraživanja i inovacija, ali intenzitet javnog i poslovnog istraživanja i razvoja, rizični kapital, transfer tehnologije, startup usluge, istraživačka infrastruktura i sektorska orijentacija i dalje su slabi. Ovo identifikuje potrebu da se finansiraju inovativne usluge i instrumenti koji su bliski firmama, a ne samo istraživački kapaciteti u izolaciji.

Turizam, kultura, kreativne industrije i mediji važni su za rast i teritorijalnu privlačnost, ali nose i strukturne rizike. Turizam ima veoma visok doprinos BDP-u i visok intenzitet u odnosu na broj stanovnika, dok sezonalnost i ograničena diversifikacija čine ovaj sektor ranjivim. Kulturi, kreativnim sektorima i medijima potrebni su održivi poslovni modeli, institucionalni kapaciteti i bolja povezanost sa turizmom, digitalnim uslugama i lokalnim razvojem.

Tabela 5: Potrebe klastera 3

Potrebe	Implikacija programiranja
1	Produktivnost MSP, modernizacija poslovanja i šeme pristupa finansiranju.
2	Pojednostavljanje propisa, nadzor tržišta i jači uslovi konkurencije.
3	Transfer tehnologije, startup usluge, pametna specijalizacija i saradnja akademije i biznisa.
4	Diverzifikacija turizma, konkurentnost kulturnog i kreativnog sektora i otpornost medijskog tržišta.
5	Zelena i digitalna transformacija poslovanja povezana s mjerljivim rezultatima konkurentnosti.

Održivo povezivanje i teritorijalni razvoj

OBUH VAT: PA09 STANOVANJE I INFRASTRUKTURA; PA12 MULTISEKTORSKA PODRŠKA (TERITORIJALNE INVESTICIJE, INTEGRISANI TERITORIJALNI RAZVOJ I FINANSIJSKI INSTRUMENTI);

Povezanost i teritorijalni razvoj čine klaster u kojem se ukrštaju potrebe za fizičkim investicijama i teritorijalne nejednakosti. Stambena situacija ukazuje istovremeno na socijalne i infrastrukturne pritiske: prenaseljenost iznosi 61,6% u poređenju sa 16,9% u EU, dok su stambena deprivacija i teška stambena deprivacija znatno iznad nivoa EU. Istovremeno, ponuda socijalnog, pristupačnog i cjenovno dostupnog stanovanja je i dalje nedovoljna. Procedure u oblasti izgradnje su složene, a standardi energetske efikasnosti u novogradnji se još ne primjenjuju u obimu koji je potreban.

Saobraćaj predstavlja drugi sloj ovog klastera, takođe snažno obilježen potrebom za investicijama. Crna Gora treba da nastavi usklađivanje sa pravnom tekovinom EU u oblasti željeznice, da ojača institucionalne kapacitete, unaprijedi putnu infrastrukturu, razvije multimodalnu povezanost, inteligentne transportne sisteme, održivu mobilnost i planiranje kapaciteta u vazdušnom saobraćaju. Ishodi u oblasti bezbjednosti saobraćaja posebno su zabrinjavajući, jer je broj poginulih na milion stanovnika znatno iznad nivoa EU. Istovremeno, upotreba obnovljivih izvora energije u saobraćaju ostaje veoma niska, dok primjena ERTMS sistema još nije započeta.

Teritorijalna dimenzija prožima sva ova pitanja. Podrška poslovanju, stanovanje, lokalne usluge, transport i finansiranje nijesu ravnomjerno raspoređeni, dok opštine često nemaju dovoljno fiskalnih, funkcionalnih i ljudskih kapaciteta za pripremu zrelih projekata. Zato su instrumenti tipa PA12 važni kao način sprovođenja intervencija: priprema projekta, finansijski instrumenti, teritorijalni kriterijumi, socio-ekonomsko partnerstvo i koordinacija moraju biti ugrađeni u klaster od samog početka.

Tabela 6: Potrebe klastera 4

Potrebe	Implikacija programiranja
1	Pristupačni, pristupačni i energetske efikasni modeli stanovanja povezani s lokalnom infrastrukturom.
2	Investicije u saobraćaj koje se selektuju prema stepenu pripremljenosti, bezbjednosti, interoperabilnosti i doprinosu niskoemisionoj mobilnosti.
3	Integrirani teritorijalni investicioni paketi koji povezuju lokalne usluge, firme, stanovanje i mobilnost.
4	Podrška u pripremi projekata, finansijski instrumenti i zreli projekti na nivou opština.
5	Teritorijalni kriterijumi u šemama podrške korisnicima i javnim investicijama.

Socijalna Evropa: vještine, zapošljavanje i inkluzija

OBUH VAT: PA06 OBRAZOVANJE I VJEŠTINE; PA17 SOCIJALNA POLITIKA.

Klaster Socijalna Evropa ima centralni značaj za dugoročnu konvergenciju jer vještine, zaposlenost, zdravlje i inkluzija određuju da li se ekonomski rast može održati. Ishodi u obrazovanju i dalje predstavljaju jedno od ključnih ograničenja: rezultati PISA testiranja su znatno ispod prosjeka OECD-a, sa oko 60% učenika ispod nivoa 2 iz matematike u poređenju sa oko 31% u referentnoj grupi OECD-a. Obuhvat djece ranim i predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem je ispod EU mjerila, dok je učešće odraslih u cjeloživotnom učenju znatno ispod nivoa EU i cilja za 2030.

Pokazatelji tržišta rada i socijalni pokazatelji ukazuju na isti strukturni pritisak. Nezaposlenost mladih i stopa mladih koji nisu zaposleni, niti su u sistemu obrazovanja ili obuke, i dalje su iznad nivoa EU. Dugoročna nezaposlenost je visoka, a stopa zaposlenosti niža je od nivoa EU. Socijalni transferi imaju ograničen uticaj na smanjenje siromaštva, stopa djece u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti ostaje povišena, dok su direktni izdaci domaćinstava za zdravstvo visoki u poređenju sa EU. Demografski pad, starenje i emigracija radno sposobnog osoblja povećavaju pritisak na usluge i ponudu radne snage.

Razvojni izazovi stoga upućuju na paket mjera koji povezuje ishode učenja, privlačnost stručnog obrazovanja, obrazovanje odraslih, aktivne mjere tržišta rada, bolje usmjeravanje socijalne zaštite, efikasnost zdravstvenog sistema, usluge njege i demografsku otpornost. Ovaj klaster se ne može posmatrati samo kao oblast socijalne potrošnje; već kao preduslov za produktivnost, inkluziju i teritorijalnu koheziju.

Tabela 7: Potrebe klastera 5

Potreba	Implikacija programiranja
1	Reforma ishoda učenja, podrška nastavnicima, širenje obuhvata ranim i predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem i unapređenje obrazovne infrastrukture..
2	Stručno obrazovanje, učenje odraslih, zelene i digitalne vještine i prekvalifikacije povezane sa potrebama poslodavca.
3	Ciljane aktivne mjere tržišta rada za mlade, dugoročno nezaposlene i ranjive grupe.
4	Bolje usmjerena socijalna zaštita, usluge inkluzije, njege i kapaciteti zdravstvenog sistema.
5	Mjere demografske otpornosti povezane sa radnim mjestima, uslugama i regionalnim dostupnošću.

Temeljna prava, vladavina prava i migracije

OPSEG: PA11 MIGRACIJE I GRANICE, PA16 PRAVA, JEDNAKOST I PRAVDA.

Temeljna prava, vladavina prava i migracije čine klaster u kojem su spremnost za pristupanje, povjerenje javnosti i kapacitet za pružanje usluga usko povezani. Crna Gora je ostvarila napredak u procesu pristupanja, uključujući ispunjavanje privremenih mjerila za poglavlja 23 i 24, ali implementacija sada mora pokazati da institucije mogu ostvariti konačna mjerila, zaštititi prava i održati kredibilnu primjenu propisa.

Nezavisnost pravosuđa, borba protiv korupcije i sloboda medija ostaju centralni izazovi. Povjerenje javnosti u nezavisnost pravosuđa je znatno ispod referentnog nivoa EU, broj zaostalih predmeta i dalje je značajan, korupcija se i dalje smatra sistemskim problemom s nekoliko pravosnažnih presuda na visokom nivou, dok izazovi slobode medija uključuju neriješene napade na novinare. Nedostaci u oblasti jednakosti i zabrani diskriminacije takođe zahtijevaju snažniju primjenu kada je riječ o ranjivim grupama.

Migracije i upravljanje granicama predstavljaju operativne testove spremnosti za pristupanje. Crna Gora ima dugu spoljašnju granicu, brojne granične prelaze, djelimično usklađenost sa šengenskim pravnim okvirom, nedovoljno razvijen sistem biometrijske registracije na granici, visok udio broja stranih rezidenta u odnosu na broj stanovnika i ograničenu infrastrukturu za azil. Klaster stoga zahtijeva ulaganje u infrastrukturu, kadrove, sisteme podataka i procedure, kao i mjere zaštite kako bi se osiguralo da mjere migracije i granice ostaju zasnovane na pravima.

Tabela 8: Potrebe klastera 6

Potreba	Implikacija programiranja
1	Nezavisnost pravosuđa, upravljanje predmetima, učinak u borbi protiv korupcije i reforme usmjerene na veću transparentnost.
2	Sloboda medija, sigurnost novinara, otpornost medijskog tržišta i integritet informacija.
3	Sprovođenje zabrane diskriminacije i zaštita prava ranjivih grupa.
4	Infrastruktura za azil, prihvatni kapaciteti i procedure upravljanja migracijama.
5	Integrirano upravljanje granicom, biometrijski sistemi, spremnost za Šengen i usklađivanje vizne politike.

Institucionalni kapacitet i upravljanje

OBUH VAT: PA07 EFEKASNA JAVNA UPRAVA.

Institucionalni kapaciteti i upravljanje predstavljaju glavna ograničenja za sprovođenje budućeg NRPP plana. Razvojni izazovi ukazuju na to da mnogi sektorski problemi nisu samo nedostaci u finansiranju već i nedostaci u kapacitetima: slaba koordinacija, neujednačene konsultacije, ograničena upravljačka odgovornost, nepotpuna statistika,

nedovoljno razvijeno srednjoročno budžetiranje, ograničeni lokalni kapaciteti, ograničenja u javnim nabavkama i fragmentirano reformsko upravljanje. Ove slabosti utiču na odabir, ugovaranje, plaćanje, verifikaciju i praćenje svakog investicionog klastera.

Mjerljivi nedostaci u upravljanju su značajni. Zrelost E-uprave i otvorenih podataka ostaju ispod standarda EU, udio konkurentnih postupaka javnih nabavki sa samo jednom ponudom je visok, a prosječan nivo konkurencije u javnim nabavkama je niži od nivoa EU. Digitalna javna uprava, zvanična statistika, javne konsultacije, profesionalizacija rukovodećeg kadra i kapaciteti na lokalnom nivou stoga nisu samo administrativna pitanja; oni su preduslovi za apsorpciju sredstava i ostvarivanje rezultata.

Ovaj klaster takođe nosi i specifičan rizik u pogledu pripreme za pristupanje. Ranije sprovođenje IPA programa nije institucijama obezbijedilo potpunu priliku za učenje modela indirektnog upravljanja nalik onom u državama članicama, jer su značajni dijelovi sprovođenja bili centralizirani. Budući NRPP plan stoga mora izgraditi kapacitete za sprovođenje i finansirati reforme i investicije. Ovo zahtijeva instrumente za pripremu projekta, kriterijume spremnosti, preispitivanje učinaka, rezervne projekte portofolije, snažnije sisteme kontrole i jasnu odgovornost za rezultate.

Tabela 9: Potrebe klastera 7

Potreba	Implikacija programiranja
1	Koordinacija cijele vlade, strateško planiranje i kvalitet javnih konsultacija.
2	Srednjoročno budžetiranje, kvalitet javnih nabavki, upravljačka odgovornost i kapaciteti na lokalnom nivou.
3	Zvanična statistika, sistemi praćenja i kreiranje politike zasnovano na dokazima.
4	Priprema projekta, upravljanje apsorpcijom, filteri spremnosti i zaštitne mjere protiv gubitka sredstava.
5	Digitalna javna uprava, interoperabilnost i upravljanje podacima kao infrastruktura za sprovođenje

Međusektorski programski zahtjevi

U svih sedam klastera ponavlja se isti obrazac sprovođenja. Crna Gora ima značajne potrebe za investicijama, ali glavno ograničenje predstavlja sposobnost da se te potrebe pretvore u zrele, ugovorene i rezultatima usmjerene operacije. Stoga bi budući NRPP plan trebao da kombinuje šeme podrške korisnicima koje mogu brzo apsorbovati sredstva, javne investicije koje ispunjavaju kriterije spremnosti i projektni portfolio za veće investicije čije će se sprovođenje nastaviti i nakon početnih programskih godina.

Analiza identifikuje pet horizontalnih zahteva za programiranje: snažniju priprema projekta jasne kriterijume spremnosti i zaštitne mehanizme protiv gubitka sredstava; ciljanu podršku malim i srednjim preduzećima i privatnim korisnicima, gdje apsorpcija može biti brža; mjere jačanja institucionalnih kapaciteta ugrađene u svaki klaster; i indikatore koji mjere stvarne promjene u uslugama, konkurentnosti, inkluziji, otpornosti i upravljanju, a ne samo broj sprovedenih aktivnosti.

Odabrani prioriteti i ciljevi

Ciljevi predstavljeni u Tabeli 10 odabrani su od specifičnih ciljeva utvrđenih članom 3 nacrta Uredbe o planu NRPP-a (kompromisni prijedlog, 23. maja 2026.). Ovi ciljevi pokazuju najjaču usklađenost sa prioritetnim razvojnim izazovima identifikovanim u Poglavlju 1, pokazuju dovoljnu stratešku relevantnost i izvodljivost sprovođenja i nude najveći potencijalni doprinos zahtjevima pristupanja, socio-ekonomskoj konvergenciji i sprovodivosti programa. Tabela 10: Izbor specifičnih ciljeva sa obrazloženjem2

Tabela 10: Izbor specifičnih ciljeva sa obrazloženjem2

Šifra	Specifični cilj	Obrazloženje odabira
3(1)(a)-i	Teritorijalni razvoj, urbane i ruralne usluge, održivi turizam	Odabir ovog specifičnog cilja odgovara nalazu iz Poglavlja 1 da su teritorijalni dispariteti pojačani neujednačenom poslovnom podrškom, prazninama u stambenim i lokalnim uslugama, slabom pripremom lokalnih projekata i ograničenom upotrebom integrisanih teritorijalnih alata. Investicije su potrebne da bi se podržala funkcionalna urbana i ruralna područja, lokalna infrastruktura, usluge vezane za turizam i teritorijalni paketi koji povezuju ekonomske mogućnosti sa pristupom uslugama. Ovo će doprinijeti uravnoteženijem razvoju i korišćenju instrumenata zasnovanih na karakteristikama prostora u okviru budućeg NRPP plana. Odabir ovog cilja će pomoći da se osigura

		da su programski alati teritorijano usmjereni, da se teritorijalni kriteriji koriste u odabiru projekata i da reforme i investicije doprinesu smanjenju regionalnih razlika tokom programskog perioda.
3(1)(a)-ii	Konkurentnost, mala i srednja preduzeća, industrijski i uslužni sektori	Odabir ovog specifičnog cilja rješava izazove konkurentnosti identifikovane u Poglavlju 1, kao što su BDP po glavi stanovnika na nivou oko polovine prosjeka EU, niska produktivnost MSP i dodata vrijednost, poremećaji tržišta i ograničen pristup finansijama. Mnoge firme posluju sa ograničenim upravljačkim kapacitetom, slabim stepenom usvajanja tehnologije, nedovoljnim ulaganjem u kvalitet, standarde i inovacije i ograničenom sposobnošću da ispune zahtjeve tržišta EU i dekarbonizacije. Investicije su potrebne da bi se ojačao rast preduzeća, produktivna ulaganja, modernizacija poslovanja, zelena i digitalna transformacija i sposobnost firmi da se takmiče na tržištu EU. Cilj je odabran kako bi se podržali održivi rast i otvaranje novih radnih mjesta u privatnom sektoru.
3(1)(a)-iii	Pravedna zelena tranzicija, energija, klima i cirkularna ekonomija	Odabir ovog specifičnog cilja bavi se izazovima zelene tranzicije navedenim u Poglavlju 1, gdje se nedostaci usklađenosti sa životnom sredinom, nizak nivo cirkularne upotrebe materijala, slaba reciklaža otpada, veliki gubici vode, sporo korišćenje obnovljive energije i ranjivosti energetskog sistema tretiraju kao pojedinačni problem programiranja. Potrebna su ulaganja u obnovljive izvore energije, energetske efikasnost, cirkularnu ekonomiju, prilagođavanje klimatskim promjenama i mjere dekarbonizacije. Ovo će podržati pravednu tranziciju i smanjiti ekološka i energetska ograničenja konvergencije. Crna Gora mora ubrzati razvoj obnovljive energije, smanjiti energetske intenzitet, poboljšati performanse mreže i distribucije, proširiti mjere energetske efikasnosti i pripremiti se za zahtjeve EU u pogledu klimatskih promjena i cijena ugljenika. U isto vrijeme, cirkularna ekonomija i mjere otpada moraju biti povezane sa ponašanjem preduzeća, opštinskim uslugama i javnim nabavkama, a ne samo sa infrastrukturom. Cilj je odabran jer je zelena tranzicija i obaveza pristupanja i pitanje konkurentnosti: bez ranih ulaganja, budući troškovi prilagođavanja, zagađenja i energetska ranjivost će se povećati.
3(1)(a)-iv	Digitalna transformacija i ciljevi digitalne decenije	Odabir ovog specifičnog cilja rješava izazove digitalne tranzicije identifikovane u Poglavlju 1. Potrebna su ulaganja kako bi se povećala upotreba digitalnih javnih usluga, digitalizacija preduzeća, sajber bezbjednost, interoperabilnost, upravljanje podacima i digitalne vještine. Ovo će podržati put digitalne decenije i poboljšati pružanje usluga građanima i preduzećima. Cilj je odabran jer je digitalna tranzicija horizontalni uslov za konkurentnost, transparentnost, pružanje usluga i praćenje samog NRPP plana. Investicije treba da budu praćene institucionalnim vlasnicima, standardima, planovima usvajanja i indikatorima učinka kako bi se osiguralo da se digitalni sistemi koriste, održavaju i da im se vjeruje.
3(1)(a)-v	Istraživanje, razvoj, inovacije i usvajanje tehnologije	Odabir ovog specifičnog cilja bavi se inovacijama i izazovima istraživanja navedenim u Poglavlju 1. Potrebna su ulaganja da bi se ojačali istraživački kapaciteti, transfer tehnologije, pametna specijalizacija, istraživačka infrastruktura i usvajanje inovacija od strane preduzeća. Ovo će pomoći da se privreda preusmjeri ka aktivnostima veće dodate vrijednosti. Cilj je izabran jer je inovativni kapacitet od suštinskog značaja za rast produktivnosti, diversifikaciju i apsorpciju naprednih tehnologija. Takođe će pomoći u povezivanju digitalne tranzicije, zelene tranzicije, zdravstva, obrazovanja, turizma i industrijske modernizacije s domaćim kapacitetima znanja, umjesto oslanjanja isključivo na uvezena rješenja.
3(1)(a)-vi	Opcije finansiranja zasnovane na tržištu i investiciono finansiranje	Odabir ovog specifičnog cilja rješava nedostatke u finansiranju i spremnosti identifikovane u Poglavlju 1. Potrebne investicije ograničene su ne samo nedovoljnim finansiranjem već i slabom pripremom projekta, ograničenim kapacitetom apsorpcije i nezrelim projektnim portfolijima. Potrebna su ulaganja u finansijske instrumente (garancije, kombinacije grantova i kredita) i podršku u pripremi projekata za MSP, inovacije, zelene investicije i teritorijalne projekte. Ovo će pomoći transformaciji strateških prioriteta u zrele i finansijski održive operacije. Proces pristupanja potvrdio je da će se budući plan NRPP-a suočiti sa značajnim rizicima spremnosti i apsorpcije ako se uglavnom oslanja na velike, nezrele javne projekte. Crna Gora nije imala sveobuhvatno okruženje za učenje tokom prethodne implementacije IPA, jer su mnoge funkcije bile centralizovane, pa će nacionalne institucije morati da uče tokom implementacije. Cilj je odabran jer alati za finansiranje mogu pomoći u mobilizaciji privatnih i opštinskih investicija, dok podrška u pripremi može spriječiti gubitak sredstava time što će omogućiti da samo zrele operacije nastave sa implementacijom.
3(1)(a)-vii	Socijalno i cjenovno prihvatljivo stanovanje	Odabir ovog specifičnog cilja rješava stambene izazove identifikovane u Poglavlju 1. Ulaganje je potrebno za proširenje pristupačnih modela stanovanja, poboljšanje energetske performansi i rješavanje složenih procedura u oblasti izgradnje. Ovo će podržati socijalnu inkluziju, teritorijalni razvoj i klimatsku tranziciju u građevinskom sektoru. Cilj je odabran jer ulaganje u stanovanje mogu dati vidljive rezultate za građane, a istovremeno podržavaju klimatske ciljeve, demografsku otpornost i teritorijalnu koheziju. To je takođe polje u kojem modularni projekti i šeme orijentisane na korisnike mogu smanjiti rizik implementacije u poređenju sa veoma velikim infrastrukturnim operacijama. Napominje se da se stambeni cilj odnosi na strukturnu ponudu stanovanja, cjenovnu

		priuštvost i potrebe teritorijalnog razvoja, dok se cilj ETS2 prema 3(1)(c)-vi fokusira na ublažavanje društvenih uticaja mjera klimatske tranzicije koje utiču na ugrožena domaćinstva.
3(1)(a)-viii	Saobraćajna infrastruktura, TEN-T, multimodalnost i bezbjednost	Odabir ovog specifičnog cilja rješava izazove transporta i povezanosti koji su navedeni u Poglavlju 1. Ishodi za sigurnost na putevima su loši, usklađenost sa željezničkim acquis-em i primjena ERTMS-a su neadekvatni, upotreba obnovljive energije u transportu je vrlo niska, a multimodalna integracija ostaje ograničena. Potrebna su ulaganja u TEN-T spremnost, sigurnost na putevima i željeznicama, interoperabilnost, administrativni kapacitet, inteligentne transportne sisteme i održivu mobilnost. Ovo će podržati teritorijalnu koheziju i poboljšati veze sa transportnim mrežama EU. Cilj je odabran zato što ulaganja u transport moraju pružiti mjerljivu povezanost i sigurnosne prednosti uz izbjegavanje projektnog portfolija kojim dominiraju projekti koji se ne mogu ugovoriti ili završiti na vrijeme. Ovo je također važno za upravljanje rizikom gubitka sredstava i za kredibilitet ukupnog investicionog programa.
3(1)(a)-ix	Turizam, prirodna i kulturna baština	Odabir ovog specifičnog cilja bavi se izazovima turizma, naslijeđa i kulturnog sektora koji su identifikovani u Poglavlju 1. Turizam ostaje izrazito sezonski i nedovoljno diversifikovan, dok kulturni i kreativni sektori imaju ograničenu konkurentnost i institucionalnu podršku. Potrebna su ulaganja za diversifikaciju turističke ponude, jačanje kulturnog i prirodnog naslijeđa i povezivanje kreativnih industrija s lokalnim razvojem. To će podstaći otporniju, cjelogodišnju i teritorijalno zasnovanu ekonomsku aktivnost. Cilj je odabran jer turizam i kultura mogu pomoći u diversifikaciji lokalne ekonomije, produžiti sezonu i stvoriti lance vrijednosti za mala i srednja preduzeća, zanate, kreativne usluge i lokalne zajednice. Ovo će biti programirano kao podrška teritorijalnom razvoju i konkurentnosti, a ne samo kao sektorska promocija.
3(1)(a)-x	Životna sredina, prilagođavanje klimatskim promjenama, voda, otpad i biodiverzitet	Odabir ovog specifičnog cilja odgovara potrebama životne sredine i klimatske otpornosti identifikovanim u Poglavlju 1. Potrebe za životna sredina su hitne, ali i složene, jer kombinuju obaveze usklađivanja, infrastrukturne zaostatke, institucionalne kapacitete i pružanje lokalnih usluga. Ulaganja u otpad, vodu i otpadne vode zahtijevaju zrele projekte, realne tarife i aranžmane upravljanja i jači opštinski kapacitet. Biodiverzitet, kontrola zagađenja i prilagođavanje klimatskim promjenama zahtevaju podatke, sisteme upravljanja, praćenje i sprovođenje, a ne samo kapitalna ulaganja. Cilj je odabran jer ekološke obaveze direktno utiču na javno zdravlje, turizam, lokalni razvoj i kredibilitet pristupanja, i zato što bi odloženo ulaganje povećalo i troškove usklađenosti i rizike vezane za klimu.
3(1)(b)-i	Odbrambena industrijska baza i vojna mobilnost	Odabir ovog specifičnog cilja odgovara potrebama sigurnosti i otpornosti identifikovanim u Poglavlju 1, sa posebnim fokusom na usklađivanje odbrambene politike i vojnu mobilnost. Potrebna su ulaganja u realne mjere dvostruke namjene i mobilnosti, uključujući pripremu koridora, procedura i infrastrukturnih veza koje mogu služiti i civilnim i sigurnosnim potrebama. Ovo će podržati otpornost i spremnost bez stvaranja nerealnog niza nezrelih investicija u odbranu. Vojna mobilnost je relevantna jer se može povezati sa transportnim koridorima, graničnim prelazima, infrastrukturnim standardima, logistikom i spremnošću za dvostruku namjenu. Cilj je odabran jer su otpornost i bezbjednost dio šireg programa pristupanja i pripravnosti.
3(1)(b)-ii	Pripremljenost za krize i katastrofe	Odabir ovog specifičnog cilja odgovara na izazove otpornosti identifikovane u Poglavlju 1. Upravljanje rizikom od katastrofa, zdravstvena sigurnost, upravljanje rizikom od poplava i otpornost kritične infrastrukture zahtijevaju opremu, podatke, procedure, vježbe i međuinstitucionalnu koordinaciju. Potrebna su ulaganja kako bi se spremnost pretvorila iz formalnog planiranja u kapacitet operativnog odgovora. Ovo će poboljšati sposobnost Crne Gore da spriječi, pripremi i odgovori na krize i katastrofe. Civilna zaštita zahtijeva opremu, obuku, procedure, komunikacione sisteme i koordinaciju sa lokalnim vlastima, hitnim službama, zdravstvenim institucijama i infrastrukturnim operaterima. Cilj je odabran jer je spremnost pitanje praktičnog kapaciteta: vrijednost planova je ograničena ako institucijama nedostaju alati, podaci i obučeno osoblje koje je potrebno za odgovor. Takođe doprinosi otpornosti na klimu i zaštiti građana, infrastrukture i ekonomskih aktivnosti.
3(1)(b)-iii	Bezbjednost, otkrivanje prijetnji, kritična infrastruktura i sajber bezbjednost	Odabir ovog specifičnog cilja odgovara na digitalne i sigurnosne rizike identifikovane u Poglavlju 1. Digitalne javne usluge i kritična infrastruktura ne mogu dati očekivane rezultate osim ako nisu sigurne, pouzdane i otporne. Potrebna su ulaganja u upravljanje sajber-bezbjednošću, otkrivanje pretnji, odgovor na incidente, usluge poverenja i standarde kontinuiteta za kritične usluge. Ovo će podržati otpornost javnih usluga i širu digitalnu tranziciju. Cilj je odabran jer bi digitalna transformacija bez sigurnosti povećala ranjivost i smanjila povjerenje javnosti. To će također pomoći da se osigura da ulaganja u digitalne usluge, sisteme podataka i javnu administraciju ostanu upotrebljiva tokom incidenata ili spoljašnjih šokova.
3(1)(ba)-1	Azil,* migracija i integracija	Odabir ovog specifičnog cilja odgovara na izazove migracije i azila opisane u Poglavlju 1. Ograničena infrastruktura za azil i pritisak na sisteme prijema i upravljanja predmetima znače da pravno usklađivanje nije dovoljno samo po sebi. Potrebna su ulaganja u prijemne kapacitete, upravljanje slučajevima, obuku osoblja, proceduralne zaštite i veze sa zdravstvenim i socijalnim službama. Ovo

		će podržati upravljanje migracijama zasnovano na pravima i operativnu spremnost za pristupanje. Cilj je odabran jer se migracioni pritisak može brzo promijeniti, a ograničeni kapacitet bi izložio riziku i migrante i institucije. Takođe je direktno relevantno za kredibilitet pristupanja, budući da će kapacitet implementacije biti važan koliko i formalno usklađivanje sa pravilima EU.
3(1)(ba)-2	Integrisano upravljanje granicom i vizna politika	Odabir ovog specifičnog cilja odgovara izazovima upravljanja granicom navedenim u Poglavlju 1. Crna Gora ima dugu spoljnu granicu, brojne granične prelaze, djelimično usklađenost sa Šengenom i nema razvijen sistem biometrijske registracije granica. Potrebna su ulaganja u graničnu infrastrukturu, interoperabilne sisteme, biometrijsku registraciju, analizu rizika, opremu, kapacitete osoblja i spremnost za viznu politiku. Ovo će podržati siguran i na pravima zasnovan granični sistem kompatibilan sa budućim zahtjevima EU. Analiza pokazuje da je integrisano upravljanje granicom konkretan test buduće spremnosti za članstvo. Djelimično usklađivanje sa Šengenom, brojni granični prijelazi i nepostojanje zrelog biometrijskog sistema registracije stvaraju operativne praznine koje se ne mogu riješiti samo zakonskim propisima. Cilj je odabran jer upravljanje granicom mora biti sigurno, efikasno i zasnovano na pravima u isto vrijeme.
3(1)(c)-i	Zapošljavanje, pristup tržištu rada i uslovi rada	Odabir ovog specifičnog cilja odgovara na izazove tržišta rada identifikovane u Poglavlju 1. Slab učinak na tržištu rada, strukturna nezaposlenost, neusklađenost stručnog obrazovanja, demografski pritisci i loše ciljana socijalna zaštita smanjuju inkluziju i konvergenciju. Ulaganja su potrebna u aktivne mjere tržišta rada, prekvalifikacije, veze između stručnog obrazovanja i poslodavaca, putanje za mlade i inkluzivnu podršku zapošljavanju. To će unaprijediti pristup kvalitetnom zaposlenju i ojačati socijalnu dimenziju rasta. Cilj je odabran jer je politika zapošljavanja ključna za konvergenciju: bez boljeg učešća na tržištu rada i boljeg usklađivanja vještina, mjere produktivnosti i podrška investicijama će imati ograničen društveni doseg.
3(1)(c)-ii	Obrazovanje, obuka, cjeloživotno učenje i vještine	Odabir ovog specifičnog cilja odgovara na izazove obrazovanja i vještina identifikovane u Poglavlju 1. Potrebna su ulaganja u ishode učenja, obrazovanje u ranom djetinjstvu, stručno obrazovanje, obrazovanje odraslih, zelene i digitalne vještine i obrazovnu infrastrukturu. Ovo će podržati produktivnost, inkluziju i zelenu i digitalnu tranziciju. Cilj je odabran zato što je ljudski kapital horizontalni uslov za svaki drugi prioritet razvoja i zato što reforme obrazovanja zahtijevaju održiva ulaganja, upravljanje i praćenje.
3(1)(c)-iii	Jednake mogućnosti, rodna ravnopravnost, inkluzija i siromaštvo	Odabir ovog specifičnog cilja odgovara na nedostatke u inkluziji i jednakosti identifikovane u Poglavlju 1. Žene preduzetnice, romske i egipćanske zajednice, djeca sa smetnjama u razvoju, ranjiva domaćinstva i grupe izložene diskriminaciji i dalje se suočavaju sa preprekama u pristupu mogućnostima. Potrebna su ulaganja u usluge ciljane inkluzije, implementaciju borbe protiv diskriminacije, ciljanje socijalne zaštite, inkluzivno preduzetništvo i sisteme podataka. Ovo će pomoći da se osigura da mjere rasta i tranzicije smanje siromaštvo i isključenost. Cilj je odabran jer budući NRPP plan mora osigurati da rast, digitalizacija i zelena tranzicija budu društveno inkluzivni. Ovo je takođe važno za Evropski stub socijalnih prava i za javni legitimitet reformi.
3(1)(c)-iv	Pristup uslugama, zdravstvenoj zaštiti, djeci i dugotrajnoj njezi	Odabir ovog specifičnog cilja odgovara izazovima pristupa uslugama opisanim u Poglavlju 1. Neefikasnost zdravstvenog sistema, nedostatak osoblja, starenje, potrebe za brigom i loše usmjerena socijalna zaštita stvaraju vidljive prepreke za građane. Potrebna su ulaganja u integrisane zdravstvene i socijalne usluge, digitalne alate, zadržavanje radne snage, dječiju i dugoročnu njegu i jaču reformsku administraciju. Ovo će poboljšati pristup osnovnim uslugama i podržati socijalnu koheziju. Cilj je odabran jer bolje usluge smanjuju rizik od siromaštva, podržavaju učešće na tržištu rada i pomažu u upravljanju demografskim promjenama. Takođe omogućava da se NRP plan pomjeri dalje od brojanja infrastrukture ka mjerljivim poboljšanjima u pristupu, kvalitetu i kontinuitetu podrške.
3(1)(c)-v	Demografske promjene, manjak radne snage i regionalni dispariteti	Odabir ovog specifičnog cilja odgovara na demografske izazove identifikovane u Poglavlju 1. Starenje stanovništva, demografski pad i emigracija radno sposobnog osoblja stvaraju nedostatak radne snage i slabe pružanje usluga. Potrebna su ulaganja u vještine, radna mjesta veće vrijednosti, usluge njege, regionalni pristup uslugama i mjere zadržavanja stanovništva i kadra. Ovo će pomoći u rješavanju demografskih pritisaka kao dijela šire agnde konvergencije i ljudskog kapitala. Cilj je odabran jer demografski pritisci neće biti riješeni jednom sektorskom mjerom. Oni zahtijevaju koordiniran odgovor koji povezuje ljudski kapital, politiku tržišta rada, teritorijalni razvoj i pružanje usluga.
3(1)(c)-vi	Društveni uticaji ETS2 na zgrade i drumski saobraćaj	Izbor ovog specifičnog cilja odgovara na društvene rizike klimatske tranzicije, posebno u sektoru zgrada i drumskom saobraćaju. Poglavlje 1 identifikuje uskraćenost stanovanja, pritiske prihvatljivosti i nedostatke u energetske efikasnosti zbog kojih bi ugrožena domaćinstva mogla biti izložena tranzicionim troškovima. Potrebna su ulaganja u energetske efikasno socijalno i pristupačno stanovanje, ciljanu podršku renoviranju i mjere održive mobilnosti. Ovo će pomoći da se osigura da klimatske akcije ostanu socijalno pravedne. Cilj je odabran jer je NRPP planu potrebna

		socijalno-klimatska dimenzija koja održava dekarbonizaciju politički i socijalno održivom, a istovremeno unapređuje ciljeve energetske efikasnosti i smanjenja emisija.
3(1)(e)-i	Otvorena, na pravima zasnovana i inkluzivna društva	Odabir ovog specifičnog cilja odgovara na izazove upravljanja i učešća identifikovane u Poglavlju 1. Javne konsultacije su neujednačene, učešće mladih je slabo, socio-ekonomski partneri nisu uključeni sistematski, a otvorena javna debata je suočena sa pritiskom. Potrebne su investicije i podrška reformama da bi se ojačalo učešće, kvalitet konsultacija, zaštita potrošača, uslovi bezbjednosti medija i poverenje u javno odlučivanje. Ovo će podržati otvoreno društvo zasnovano na pravima. Cilj je odabran jer je veća vjerovatnoća da će reforme i investicije biti implementirane i održane kada građani, partneri i lokalni akteri shvate i utiču na odluke koje se donose.
3(1)(e)-ii	Vladavina prava, pravosuđe, borba protiv korupcije i medijski pluralizam	Odabir ovog specifičnog cilja odgovara na izazove vladavine prava i medija iznesene u Poglavlju 1. Nezavisnost pravosuđa je i dalje slaba, neriješeni predmeti i dalje postoje, korupcija se i dalje ocjenjuje kao sistemska, a problemi slobode medija uključuju neriješene napade na novinare. Potrebne su investicije i podrška reformama za upravljanje pravosuđem, učinak u borbi protiv korupcije, sisteme transparentnosti, medijski pluralizam i bezbjednost novinara. Ovo će podržati mjerila za pristupanje, demokratsku otpornost i poverenje investitora. Cilj je odabran jer se formalni napredak u mjerilima mora prevesti u kredibilan institucionalni učinak. Bez tog kredibiliteta, druge investicije mogu se suočiti sa kašnjenjima, sporovima, slabim nadzorom ili niskim povjerenjem javnosti.
3(1)(e)-iii	Javna uprava i institucionalni kapaciteti	Odabir ovog specifičnog cilja odgovara izazovu institucionalnih kapaciteta koji je identifikovan kao međusektorsko ograničenje u Poglavlju 1. Ovaj cilj djeluje kao uslov za realizaciju svih ostalih odabranih ciljeva, jer slaba koordinacija, konsultacije, menadžerska odgovornost, statistika, srednjoročno budžetiranje, nabavka, lokalni kapacitet i priprema projekata utiču na svaki investicioni klaster. Potrebna su ulaganja u sisteme isporuke, filtere spremnosti, aranžmane za kontrolu i praćenje, digitalnu administraciju i izgradnju kapaciteta. Ovo će omogućiti NRPP planu da pripremi, ugovara, plati, verifikuje, nadgleda i preraspodijeli resurse prema pravilima EU. Cilj je odabran jer svaki odabrani investicioni cilj zavisi od sposobnosti institucija da pripreme zrele projekte, ugovore na vrijeme, verifiraju rashode, isplate korisnike, upravljaju rezervnim cjevovodima i preraspodijele resurse kada je spremnost slaba. To je osnovna zaštita od kašnjenja i gubitka sredstava.
3(1)(e)-iv	Kultura kao katalizator evropskih vrijednosti	Odabir ovog specifičnog cilja bavi se izazovima kulturnog i kreativnog sektora identifikovanim u Poglavlju 1. Ovi sektori se suočavaju sa slabom konkurentnošću i ograničenom institucionalnom podrškom, ali takođe mogu poboljšati učešće, lokalni identitet, kreativno preduzetništvo i veze sa turizmom. Investicije su potrebne za podršku kulturne produkcije, pristupa tržištu, vještina, kulturnih mreža i lokalnog razvoja zasnovanog na baštini. To će omogućiti kulturi da praktično doprinese evropskim vrednostima i teritorijalnoj otpornosti. Cilj je odabran jer kultura može ojačati evropske vrijednosti kroz učešće i identitet, istovremeno podržavajući teritorijalnu otpornost, lokalna MSP i diversifikaciju turističke ponude. Ovo daje cilju i demokratsko i ekonomsko opravdanje.

Glavni očekivani rezultati

3(1)(A)-I - TERITORIJALNI RAZVOJ, URBANE I RURALNE USLUGE, ODRŽIVI TURIZAM

Očekivani rezultat: Teritorijalni paketi će povezati lokalnu infrastrukturu, stanovanje, usluge i podršku poslovanju tako da se manje razvijena područja mogu pripremiti, apsorbovati sredstva i imati koristi od investicija. Očekivana promjena je uravnoteženiji obrazac lokalnog razvoja, sa jačim opštinskim kanalima i boljim pristupom uslugama. Ovo se takođe očekuje da teritorijalni kriterijumi budu vidljivi u odabiru projekata i u pripremi opštinskih projektnih portfolija.

3(1)(A)-II – KONKURENTNOST, MSP, INDUSTRIJSKI I USLUŽNI SEKTORI

Očekivani rezultat: Očekuje se da MSP i uslužni sektori postanu produktivniji, bolje upravljani i sposobniji da se takmiče na tržištima EU. Podrška će rezultirati višom dodatnom vrijednošću, jačom modernizacijom poslovanja, bržim uvođenjem zelenih i digitalnih tehnologija i kredibilnijim investicijama preduzeća usmjerenim na rast. Rezultati će doprinijeti investicijama na nivou preduzeća, spremnosti za izvoz, poboljšanju produktivnosti i snažnijem učešću u lancima vrijednosti.

3(1)(A)-III - PRAVEDNA ZELENA TRANZICIJA, ENERGIJA, KLIMA I CIRKULARNA EKONOMIJA

Očekivani rezultat: Investicije u zelenu tranziciju će doprinijeti smanjenju energetske intenziteta, povećanju korišćenja obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti, te ubrzati prakse cirkularne ekonomije. Očekivani rezultat je tranzicija koja smanjuje zagađenje i energetske ranjivost dok pomaže preduzećima, domaćinstvima i javnim tijelima da se prilagode klimatskim zahtjevima EU. Promjena će takođe smanjiti troškove tranzicije i omogućiti bolju spremnost za ispunjavanje klimatskih obaveza EU.

3(1)(A)-IV - DIGITALNA TRANSFORMACIJA I CILJEVI DIGITALNE DEцениJE

Očekivani rezultat: Digitalne investicije će doprinijeti da javne usluge budu interoperabilnije, bezbjednije i orijentisane na korisnike, dok će pomoći firmama da usvoje digitalne alate i poslovnu praksu zasnovanu na podacima. Očekivani rezultat je veće usvajanje digitalne tehnologije, jača sajber otpornost i praktičnija upotreba digitalne infrastrukture. Praktični test je da se digitalne usluge redovno koriste, a ne samo razvijaju ili nabavljaju.

3(1)(A)-V - ISTRAŽIVANJE, RAZVOJ, INOVACIJE I USVAJANJE TEHNOLOGIJE

Očekivani rezultat: Mjere u oblasti istraživanja i inovacija doprinijeće jačanju saradnje nauke, privrede i javnih institucija. Očekivani rezultat je bolja istraživačka infrastruktura, jači transfer tehnologije, veća podrška startupovima i inovacijama, kao i šira upotreba prioriteta pametne specijalizacije u ekonomskom razvoju. Očekuje se da rezultat bude inovacioni sistem koji je više orijentisan na tražnju sa jasnijim vezama sa firmama, sektorima i javnim potrebama.

3(1)(A)-VI - TRŽIŠNE OPCJE FINANSIRANJA I FINANSIRANJE INVESTICIJA

Očekivani rezultat: Finansijski instrumenti i podrška u pripremi projekata doprinijeće povećanju broja zrelih i finansirajski održivih investicija. Očekivani rezultat je snažniji projektni portfolio za mala i srednja preduzeća, inovacije, zelene investicije i opštinske projekte, uz smanjenje kašnjenja i rizika od gubitka sredstava. Očekuje se da će ovo stvoriti rezervni projektni portfolio koji se može aktivirati kada se sporije javne investicije suoče sa kašnjenjima.

3(1)(A)-VII - SOCIJALNO I PRISTUPAČNO STANOVANJE

Očekivani rezultat: Očekuje se da će stambene mjere proširiti socijalno, pristupačno i cjenovno dostupno stanovanje uz poboljšanje energetske performansi i spremnosti za izgradnju. Očekivani rezultat je smanjenje stambenog pritiska za ugrožene grupe i bolje veze između stanovanja, lokalne infrastrukture, klimatskih ciljeva i teritorijalnog razvoja. Ovaj rezultat će doprinijeti i boljem pristupu stanovanju i nižim dugoročnim troškovima energije.

3(1)(A)-VIII - TRANSPORTNA INFRASTRUKTURA, TEN-T, MULTIMODALNOST I BEZBJEDNOST

Očekivani rezultat: Transportne mjere će doprinijeti poboljšanju sigurnosti, interoperabilnosti, TEN-T spremnosti i održive mobilnosti. Očekivani rezultat je kredibilniji saobraćajni portfolio, u kojem se gotove investicije realizuju u periodu Plana i sistemski pripremaju veći projekti za kasnije faze. Stoga se očekuje da mjere kombinuju investicije spremne za implementaciju sa pripremom većih projekata za kasnije faze.

3(1)(A)-IX - TURIZAM, PRIRODNA I KULTURNA BAŠTINA

Očekivani rezultat: Mjere u oblasti turizma, kulture i baštine doprinijet će diverzifikaciji destinacija i smanjenju sezonskog karaktera. Očekivani rezultat je više stvaranja lokalne vrijednosti tokom cijele godine, jači kulturni i kreativni sektori, te bolje veze između naslijeđa, održivog turizma, lokalnih malih i srednjih preduzeća i teritorijalnog razvoja. Očekuje se da će rezultat biti jači lokalni lanci vrijednosti i uravnoteženije koristi nakon vrhunca turističke sezone.

3(1)(A)-X - ŽIVOTNA SREDINA, PRILAGOĐAVANJE KLIMI, VODA, OTPAD I BIODIVERZITET

Očekivani rezultat: Očekuje se da će investicije u životnu sredinu smanje nedostatke u pogledu usklađenosti u oblastima otpada, vode, otpadnih voda, kontrole zagađenja, biodiverziteta i prilagođavanja klimi. Očekivani rezultat je manja ekološka odgovornost, poboljšan kvalitet života i jači uslovi za turizam, zdravlje, lokalni razvoj i spremnost za pristupanje. Napredak će se mjeriti kroz poboljšanja usluga i povećanje usklađenosti, a ne samo kroz isporuku infrastrukture.

3(1)(B)-I - ODBRAMBENA INDUSTRIJSKA BAZA I VOJNA MOBILNOST

Očekivani rezultat: Mjere vezane za odbranu će se fokusirati na realna poboljšanja spremnosti, posebno na vojnu mobilnost i pripremu infrastrukture dvostruke namjene. Očekivani rezultat je poboljšana koordinacija između transporta, infrastrukture i sigurnosnog planiranja, bez preopterećenja Plana nezrelim ulaganjima u odbranu. Ovo održava kredibilitet sigurnosne dimenzije dok podržava šire ciljeve otpornosti i povezanosti.

3(1)(B)-II - PRIPREMLJENOST ZA KRIZE I KATASTROFE

Očekivani rezultat: Mjere pripravnosti će doprinijeti jačanju civilne zaštite, upravljanja rizikom od katastrofa i odgovora u oblasti zdravstvene bezbjednosti. Očekivani rezultat je sistem sa poboljšanim podacima o rizicima, ranim upozorenjem, opremom, komunikacijom, vježbama i institucionalnom koordinacijom tokom kriza i katastrofa. Očekivana promjena je brži, bolje koordiniran odgovor kada se rizici materijaliziraju.

3(1)(B)-III - SIGURNOST, OTKRIVANJE PRIJETNJI, KRITIČNA INFRASTRUKTURA I SAJBER BEZBJEDNOST

Očekivani rezultat: Očekuje se da će mjere sigurnosti i sajber bezbjednosti zaštititi kritičnu infrastrukturu i digitalne javne usluge. Očekivani rezultat je snažnije otkrivanje prijetnji, odgovor na incidente, planiranje kontinuiteta i usluge povjerenja, osiguravajući da digitalni i fizički sistemi ostanu funkcionalni u uslovima pritiska. To je neophodno za kontinuitet javnih usluga i povjerenje u digitalnu transformaciju.

3(1)(BA)-1 - AZIL, MIGRACIJA I INTEGRACIJA

Očekivani rezultat: Mjere azila i migracije će doprinijeti poboljšanju privatnih kapaciteta, upravljanja predmetima, vještina zaposlenij i zaštitnih mehanizama. Očekivani rezultat je sistem sposoban da upravlja migracijskim pritiscima u skladu sa standardima EU uz održavanje procedura zasnovanih na pravima i veza sa socijalnim i zdravstvenim uslugama. Očekuju se i jači institucionalni kapaciteti i poboljšani standardi zaštite.

3(1)(BA)-2 - INTEGRISANO UPRAVLJANJE GRANICOM I VIZNA POLITIKA

Očekivani rezultat: Mjere upravljanja granicom i vizne politike imaju za cilj jačanje šengenske spremnosti. Očekivani rezultat je sigurnije i interoperabilnije upravljanje granicom, podržano biometrijskom registracijom, analizom rizika, opremom, obučeni osobljem i tehničkom kompatibilnošću sa budućim zahtjevima EU. Ovo će doprinijeti smanjenju operativnih praznina prije članstva i poboljšati saradnju između odgovornih službi.

3(1)(C)-I - ZAPOSŁJAVANJE, PRISTUP TRŽIŠTU RADA I USLOVI RADA

Očekivani rezultat: Mjere zapošljavanja će doprinijeti poboljšanju pristupa kvalitetnom radu kroz aktivaciju, prekvalifikaciju, veze SOO-poslodavac i ciljanu podršku za ugrožene grupe. Očekivani rezultat je niža strukturalna nezaposlenost i bolji prijelaz iz obrazovanja, neaktivnosti ili nezaposlenosti u rad. Rezultati će biti vidljivi u aktiviranju, zapošljivosti i poboljšanom usklađivanju vještina i poslova.

3(1)(C)-II - OBRAZOVANJE, OBUKA, CJELOŽIVOTNO UČENJE I VJEŠTINE

Očekivani rezultat: Mjere u oblasti obrazovanja i vještina trebale bi poboljšati ishode učenja, obrazovanje u ranom djetinjstvu, stručno obrazovanje, obrazovanje odraslih i zelene i digitalne vještine. Očekivani rezultat je jača baza ljudskog kapitala za produktivnost, inkluziju i zelenu i digitalnu tranziciju. Napredak treba pratiti kroz indikatore učenja, učešća i vještina, a ne samo infrastrukturne rezultate.

3(1)(C)-III - JEDNAKE MOGUĆNOSTI, RODNA RAVNOPRAVNOST, INKLUZIJA I SIROMAŠTVO

Očekivani rezultat: Očekuje se da mjere inkluzije smanje barijere sa kojima se suočavaju ranjive grupe kroz ciljane usluge, reformu socijalne zaštite, inkluzivno obrazovanje, podršku preduzetništvu i primjenu antidiskriminacije. Očekivani rezultat je pravedniji pristup mogućnostima i manji rizik od siromaštva i isključenosti. Mjere će stoga kombinirati usluge, podatke, sprovođenje propisa i ciljanu podršku.

3(1)(C)-IV - PRISTUP USLUGAMA, ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI, DJECI I DUGOTRAJNOJ NJEZI

Očekivani rezultat: Mjere zdravstvene zaštite, zaštite i socijalnih usluga doprinijeće poboljšanju pristupa, kvaliteta i kontinuiteta podrške. Očekivani rezultat je integrisanije pružanje usluga, bolja upotreba digitalnih alata, jače planiranje radne snage i poboljšani kapaciteti za odgovor na starenje, siromaštvo i potrebe za njegom. Očekuje se da će praktični rezultat biti lakši pristup podršci za domaćinstva koja se oslanjaju na više usluga.

3(1)(c)-v - DEMOGRAFSKE PROMJENE, NEDOSTATAK RADNE SNAGE I REGIONALNE RAZLIKE

Očekivani rezultat: Očekuje se da će demografske mjere povezati vještine, poslove, usluge njege i regionalni pristup mogućnostima. Očekivani rezultat je koherentniji odgovor na starenje stanovništva, nedostatak radne snage i emigraciju radno sposobnog kadra, posebno na manje razvijenim područjima. To će pomoći u održavanju vještina i usluga u područjima koja su najviše pogođena padom stanovništva.

3(1)(c)-vi - DRUŠTVENI UTICAJI ETS2 NA ZGRADE I DRUMSKI SAOBRAĆAJ

Očekivani rezultat: Očekuje se da će socijalno-klimatske mjere zaštititi ranjiva domaćinstva od tranzicionih troškova u sektoru zgrada i drumskom saobraćaju. Očekivani rezultat je pravednija klimatska tranzicija, podržana energetske efikasnim stanovanjem, ciljanom obnovom objekata i opcijama održive mobilnosti. Postizanje ovog cilja učiniće tranziciju pristupačnijom i politički održivijom.

3(1)(e)-i - OTVORENA, PRAVA I INKLUZIVNA DRUŠTVA

Očekivani rezultat: Mjere otvorenog društva će doprinijeti poboljšanju učešća, kvaliteta konsultacija, angažmana mladih, uključivanja društvenih partnera i zaštite potrošača. Očekivani rezultat je veće povjerenje u reforme i transparentniji, inkluzivniji proces javnog odlučivanja zasnovan na pravima. Rezultat će biti reformski proces koji je lakše razumjeti, pratiti i na koji je moguće uticati.

3(1)(e)-ii - VLADAVINA PRAVA, PRAVOSUĐE, BORBA PROTIV KORUPCIJE I MEDIJSKI PLURALIZAM

Očekivani rezultat: Mjere u oblasti vladavine prava usmjerene su na unapređenje pravosudnog upravljanja, rezultata u borbi protiv korupcije, transparentnosti, medijskog pluralizma i bezbjednosti novinara. Očekivani rezultat je jači institucionalni kredibilitet, bolja zaštita prava i veće povjerenje građana, investitora i partnera u EU. Takođe se očekuje da će ovo smanjiti rizike implementacije kroz NRPP plan jačanjem povjerenja i odgovornosti.

3(1)(e)-iii - JAVNA UPRAVA I INSTITUCIONALNI KAPACITETI

Očekivani rezultat: Mjere u oblasti javne uprave će doprinijeti jačanju koordinacije, budžetiranja, nabavke, statistike, pripreme projekata, praćenja i digitalne administracije. Očekivani rezultat je sistem sprovođenja koji može pripremiti, ugovoriti, platiti, verificirati, nadgledati i preraspodijeliti resurse prema pravilima EU. To će omogućiti apsorpciju, zdravu potrošnju i pravovremenu realizaciju.

3(1)(e)-iv - KULTURA KAO KATALIZATOR EVROPSKIH VRIJEDNOSTI

Očekivani rezultat: Očekuje se da mjere u oblasti kulture podrže kreativno poduzetništvo, interpretaciju baštine, kulturnu proizvodnju, vještine i evropske kulturne mreže. Očekivani rezultat je sektor koji više doprinosi učešću, lokalnom identitetu, turističkoj diversifikaciji i evropskim vrijednostima. Rezultat će doprinijeti povezivanju kulturnog učešća sa lokalnim razvojem i evropskim identitetom.

Lista planiranih poglavlja i izvora finansiranja

Vlada Crne Gore je usaglasila preliminarnu institucionalnu arhitekturu za buduću NRPP, koja se sastoji od Koordinacionog tijela u okviru Ministarstva evropskih poslova (MEA), pet Upravljačkih tijela i Revizorskog tijela. Kada relevantna regulativa EU bude finalizovana i postane primjenjiva na Crnu Goru, ovaj institucionalni okvir će biti formalizovan usvajanjem posebnog zakona i pratećih podzakonskih akata kojima se uspostavlja kompletan sistem upravljanja i kontrole. U ovoj fazi očekuje se da se intervencije u okviru Kohezione politike implementiraju kroz dva poglavlja. Kako migraciona politika nije dio kohezione politike per se, poglavlje o migracijama i granicama se ne razmatra u SPD-u.

Slika 1: Planirana kohezionna poglavlja u okviru NRPP1

Planirano poglavlje	Odabrani specifični ciljevi	Glavni izvori finansiranja
Pametani i održivi rast	3(1)(a)-i do x; 3(1)(b)-i do iii; 3(1)(c)-ii, iii i v; 3(1)(e)-ii do iv	EU/NRPP/GE resursi, nacionalno i lokalno sufinansiranje, korisnik/privatno sufinansiranje i finansijski instrumenti.
Zapošljavanje, obrazovanje, zdravlje i socijalna inkluzija	3(1)(c)-i, iv i vi; 3(1)(e)-i	EU/NRPP/GE socijalni resursi, zapošljavanje, obrazovanje i pružanje usluga, nacionalni sektorski budžeti, lokalni budžeti i isporuka partnera/korisnika.

Tačna pokrivenost oba poglavlja biće definisana kada program NRPP zvanično počne.

Izvori finansiranja su predstavljeni u opštem smislu jer Crna Gora ne zna tačan okvir, budžetsku stavku niti raspodjelu između poglavlja.

Aranžmani za usklađivanje sa relevantnim prioritetima i strategijama EU

Strateški planski dokument je osmišljen tako da obezbijedi da budući Nacionalni i regionalni plan partnerstva Crne Gore bude usklađen sa relevantnim prioritetima EU, zahtjevima za pristupanje i strateškim okvirima. Usklađenost je osigurana kroz strukturu dokumenta, metodologiju koja se koristi za odabir razvojnih izazova, odabir specifičnih ciljeva, grupisanje prioriteta i samoprocjenu ispunjenosti omogućavajućih uslova. SPD stoga predstavlja most između nacionalnih razvojnih potreba Crne Gore i političke logike programskog okvira EU.

Primarna referentna tačka za usklađivanje je proces pristupanja Crne Gore. Prioritetni razvojni izazovi odražavaju zahtjeve *acquis-a* EU i reformske prioritete identifikovane u Programu pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji, Reformskoj agendi 2024–2027, Programu ekonomskih reformi i relevantnim sektorskim strategijama. Posebna pažnja posvećena je oblastima u kojima će buduće članstvo u EU zahtijevati jači kapacitet implementacije, uključujući vladavinu prava, javnu upravu, upravljanje javnim finansijama, životna sredina i klimu, energiju, transport, digitalnu transformaciju, tržište rada, socijalno uključivanje, obrazovanje, migracije i upravljanje granicama. Ovo osigurava da SPD nije ograničen na potrebe ulaganja, već podržava reforme i institucionalne kapacitete potrebne za integraciju u EU.

Usklađivanje sa principima kohezije politike EU osigurava se korišćenjem integrisane programske logike. Sedam programskih klastera pretvaraju sektorske razvojne izazove u šire pakete reformi i investicija koji odgovaraju prioritetima EU za pametniju, zeleniju, povezaniju, društveniju i inkluzivniju Evropu. Klasteri takođe odražavaju potrebu za teritorijalnom kohezijom, uravnoteženim regionalnim razvojem i jačim lokalnim kapacitetima. Ovo je posebno relevantno za Crnu Goru, gdje razvojne nejednakosti, ograničenja opštinskih kapaciteta i neravnomjeran pristup uslugama zahtijevaju lokalne i integrisane teritorijalne odgovore.

Zelena tranzicija usklađena je sa klimatskim, energetske i ekološkim prioritetima EU, uključujući dekarbonizaciju, prilagođavanje klimi, cirkularnu ekonomiju, zaštitu biodiverziteta, energetske efikasnosti i korišćenje obnovljivih izvora energije. SPD prepoznaje da ekološka usklađenost, energetska tranzicija i klimatska otpornost moraju biti programirani zajedno. Investicije u infrastrukturu za otpad, vodu i otpadne vode, biodiverzitet, upravljanje rizicima od katastrofa, obnovljive izvore energije, pametne mreže i energetske efikasnosti će stoga biti pripremljene na način koji podržava ekološke standarde EU, klimatske ciljeve i tranziciju ka ekonomiji koja je efikasnija sa resursima. Dokument takođe prepoznaje potrebu da se pripreme za mehanizme EU koji se odnose na klimu i društvene uticaje tranzicije.

Digitalno usklađivanje je osigurano kroz fokus na digitalne javne usluge, interoperabilnost, sajber bezbjednost, digitalne vještine i digitalizaciju poduzeća. Ovi prioriteti su u skladu sa ciljevima Digitalne decenije EU i sa potrebom da se ojačaju digitalni temelji javne uprave, konkurentnosti i pružanja usluga. Digitalne investicije će se ocjenjivati ne samo po postojanju infrastrukture ili sistema, već i po njihovoj stvarnoj upotrebi, sigurnosti, interoperabilnosti i doprinosu boljim uslugama za građane i preduzeća.

Ekonomski i inovacioni prioriteti usklađeni su sa ciljem EU jačanja konkurentnosti, produktivnosti, istraživanja, inovacija i usvajanja tehnologije. SPD povezuje produktivnost malih i srednjih preduzeća, pristup finansijama, podršku inovacijama, istraživačku infrastrukturu, naučno-poslovnu saradnju, diverzifikaciju turizma i kulturne i kreativne sektore. Ovaj pristup podržava tranziciju ka ekonomskoj aktivnosti sa većom dodatnom vrijednošću i jača sposobnost Crne Gore da učestvuje u lancima vrijednosti, istraživačkim programima i inovacionim mrežama EU. Strategija pametne specijalizacije ostaje ključna referenca za orijentaciju ulaganja u istraživanje i inovacije.

Socijalna dimenzija SPD-a usklađena je sa Evropskim stubom socijalnih prava i prioritetima EU koji se odnose na zapošljavanje, vještine, inkluziju, smanjenje siromaštva, pristup uslugama i demografsku otpornost. Dokument daje prioritet ishodima učenja, obrazovanju u ranom djetinjstvu, stručnom obrazovanju i obuci, cjeloživotnom učenju, aktivnim mjerama tržišta rada, ciljanoj socijalnoj zaštiti, zdravstvenoj zaštiti, uslugama nege i inkluziji ranjivih grupa. Ovi prioriteti se tretiraju kao uslovi za konvergenciju, a ne samo kao mjere socijalne politike, jer ljudski kapital, zapošljavanje i inkluzija direktno utiču na produktivnost, otpornost i teritorijalnu koheziju.

Vladavina prava, osnovna prava, jednakost i migracija usklađeni su sa zahtjevima za pristupanje i vrijednostima EU. SPD se bavi nezavisnošću pravosuđa, borbom protiv korupcije, slobodom medija, zaštitom prava, antidiskriminacijom, kapacitetom za azil, integrisanim upravljanjem granicama i šengenskom spremnošću. Ove oblasti su od suštinske važnosti za kredibilitet pristupanja EU i za osiguranje da se buduće investicije implementiraju na odgovoran, transparentan način zasnovan na pravima. Usklađivanje sa Poveljom EU o osnovnim pravima i Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom dalje se odražava kroz samoprocjenu horizontalnih omogućavajućih uslova i povezane mape puta.

Institucionalna usklađenost se obezbjeđuje kroz fokus na javnu upravu, srednjoročno budžetiranje, nabavke, statistiku, praćenje, pripremu projekata i kapacitete za implementaciju. Buduće programsko okruženje će zahtijevati od Crne Gore da pripremi zrele operacije, ugovora i plaća na vrijeme, verifikuje rashode, prati rezultate i preraspoređuje resurse kada je to potrebno. Iz tog razloga, institucionalni kapacitet se tretira kao centralni uslov za sve klustere. SPD stoga povezuje prioritete politike sa aranžmanima isprovođenja, kriterijumima spremnosti, projektnim portfolijima i mjerama zaštite od rizika apsorpcije i gubitka sredstava.

Usklađenost će se održavati tokom programiranja i implementacije kroz nekoliko praktičnih aranžmana. Prvo, sve buduće operacije treba da se provjere u odnosu na odabrane specifične ciljeve, relevantne prioritete EU, pristupne obaveze i omogućavajuće uslove. Drugo, odabir projekta će koristiti spremnost, relevantnost, teritorijalni uticaj, klimatski i digitalni doprinos, socijalnu uključenost i institucionalni kapacitet kao ključne kriterijume. Treće, aranžmani za praćenje će pratiti rezultate i doprinos prioritetima EU, a ne samo finansijsku apsorpciju i isporuku rezultata. Četvrto, odgovorne institucije će osigurati redovnu koordinaciju između Koordinacionog tijela, Upravljačkih tijela, resornih ministarstava, lokalnih vlasti, socio-ekonomskih partnera i civilnog društva. Peto, tamo gdje uslovi za omogućavanje još nisu ispunjeni, mape puta uključene u SPD će se pratiti i ažurirati dok se ne ispune relevantni kriteriji.

Ovi aranžmani osiguravaju da SPD obezbjeđuje koherentnu osnovu za buduće programiranje. On povezuje razvojne potrebe Crne Gore sa strateškim prioritetima EU, pretvara zahtjeve za pristupanje u programabilne reforme i investicije i uspostavlja okvir za odabir, finansiranje i praćenje intervencija koje mogu doprinijeti konvergenciji, otpornosti i budućem članstvu u EU.

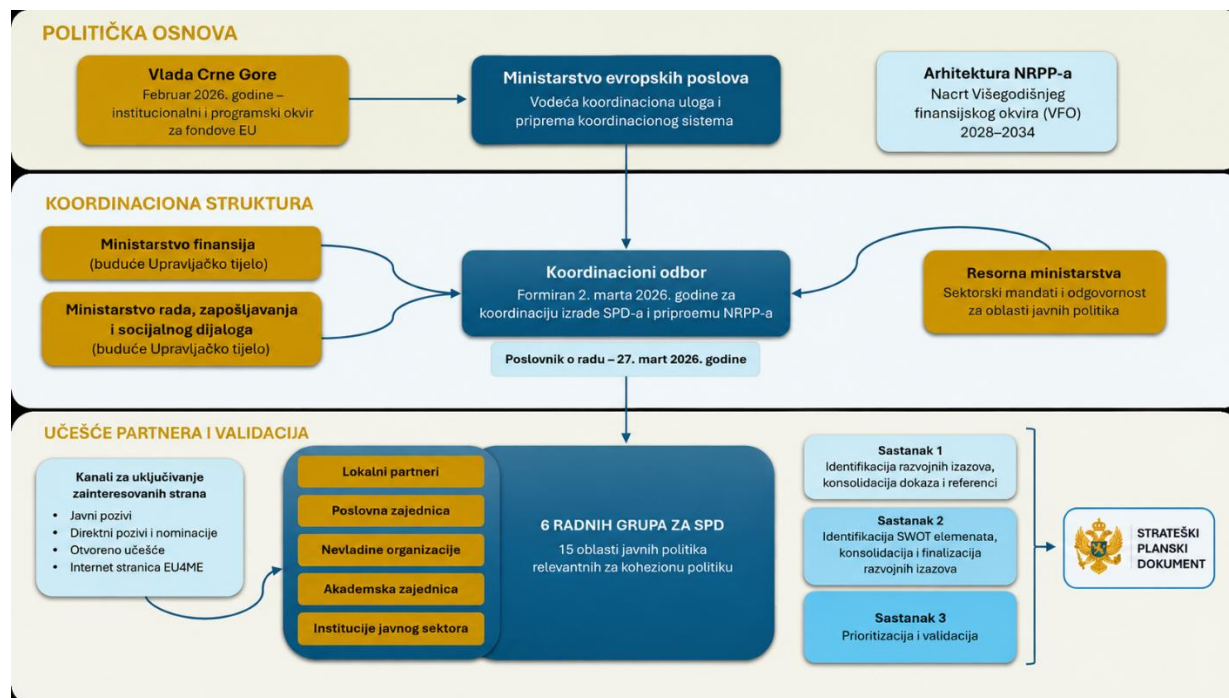
Opis uključenosti partnera

Priprema crnogorskog Strateškog planskog dokumenta za Poglavlje 22 organizovana je kao proces strukturiranog partnerstva, a ne kao interna priprema. Na osnovu odobrene Metodologije za izbor zainteresovanih strana sačinjen je prijedlog radnih grupa za dio dokumenta za Strateški planski dokument i poglavlja Kohezivne politike. Informacija Vlade iz februara 2026. o predloženom institucionalnom i programskom okviru za post-pristupne fondove EU pružila je osnovu politike za Koordinacioni odbor: povezala je zahtjeve poglavlja 22 i nacrt arhitekture MFF 2028-2034/NRPP s potrebom da se definiše sistem koordinacije, pripremi pravni osnov, formira Koordinacijski odbor za NRPP i osigura jasna koordinacija funkcija. Ova osnova je operacionalizovana odlukom Ministarstva evropskih poslova od 2. marta 2026. godine o formiranju Koordinacionog odbora i posebnim odlukama o formiranju šest radnih grupa za strateško planiranje.

Zainteresovane strane su identifikovane kroz nekoliko kanala. Za nevladine organizacije i poslovna udruženja, Ministarstvo je 12. marta 2026. godine raspisalo javni poziv za iskazivanje interesa, sa početnim rokom do 25. marta, a produženim do 6. aprila 2026. godine zbog slabog interesovanja. Organi javne vlasti, javna tijela i javna preduzeća primili su pojedinačna pisma, sa dodatkom koji objašnjava njihova relevantna područja djelovanja. Sve opštine i Zajednica opština su pozvane da predlože svoje predstavnike. Socijalni i ekonomski partneri dobili su direktne

zahtjeve, a četiri licencirana univerziteta su pozvana da imenuju predstavnike za oblasti politike koje su povezane sa njihovim statutom i misijom. Kako bi se osiguralo poštovanje osnovnih prava, četiri ministarstva su pozvana da učestvuju u svih šest radnih grupa: ljudska i manjinska prava; socijalna zaštita, briga o porodici i demografija; rad, zapošljavanje i socijalni dijalog; i obrazovanje, nauka i inovacije.

Slika 2: Koordinacija i struktura partnerstva²

Koordinacioni odbor je okupio Ministarstvo evropskih poslova kao buduće Koordinaciono tijelo i Upravljačko tijelo Interrega, Ministarstvo finansija kao buduće Upravno tijelo, Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalnog dijaloga kao buduće Upravno tijelo i resorna ministarstva odgovorna za oblasti kohezivne politike. Njegov mandat pokriva je koordinaciju dokumenta strateškog planiranja i pripremu NRPP-a u nastajanju, kvalitet i blagovremenost nacrt, međuinstitucionalnu koherentnost, odobravanje Metodologije određivanja prioriteta, reviziju prije podnošenja Vladi i Evropskoj komisiji, te smjernice za otklanjanje institucionalnih uskih grla. Poslovnik usvojen 27. marta 2026. regulisao je sastanke, dnevne redove, zapisnike, kvorum i donošenje odluka, omogućio je članovima da dostave pismena mišljenja kada su odsutni, te omogućio pozvanim predstavnicima Delegacije EU i drugim osobama da učestvuju kao posmatrači ili izvjestici.

Uključivanje partnera operacionalizovano je kroz šest radnih grupa koje pokrivaju 15 oblasti politike relevantnih za koheziju: poslovna podrška; kultura, turizam i mediji; istraživanje i inovacije; digitalne tehnologije; transport; obrazovanje i vještine; migracije i granice; prava, jednakost i pravda; socijalna politika; efikasna javna uprava; životna sredina i klima; energija; otpornost, odbrambena industrija i svemir; stanovanje i infrastruktura; i multisektorska podrška. Odlukama je evidentirano 486 imenovanih članova, 92 zastupljene institucije i 63 institucije koje učestvuju u više grupa. U tri kruga sastanka zabilježena su 692 učešća, uključujući javne vlasti, lokalne vlasti, tehničku podršku, univerzitete, socijalne i ekonomske partnere i civilno društvo. Osim toga, 95 prisutnih učesnika nije formalno nominirano, što pokazuje da je proces ostao otvoren za relevantnu ekspertizu.

Prvi krug sastanka, održan 27. i 28. aprila 2026. godine, iskorišten je za predstavljanje pristupa i testiranje nacrt situacione analize u odnosu na znanje partnera. Diskusije su proizvele praktične ispravke i dopune. Partneri su zatražili ažurirane izvore informacija za sektor obrazovanja, podatke MONSTAT-a, jasnije indikatore inkluzije, pojašnjenje migracijskih i finansijskih potreba u vezi sa Šengenom, potpuniji pravni i strateški okvir za prava,

jednakost i pravdu, te preciznije indikatore tržišta rada. U oblasti životne sredine, energije i otpornosti, partneri su predložili ispravke terminologije i dodatke o energetskej efikasnosti, e-mobilnosti, pametnim energetskim sistemima, upravljanju vodama, opštinskim odgovornostima, plastici za jednokratnu upotrebu, oporavku od katastrofe, upravljanju krizama i NATO interoperabilnosti.

Drugi krug se fokusirao na pisane komentare na situacione analize, SWOT analize i razvojne izazove. Najnoviji dnevnik komentara koji je pregledan za ovo poglavlje bilježi 134 komentara koje su od 4. aprila do 6. juna 2026. dostavile 64 institucije. Od toga je 87 prihvaćeno, a 47 djelimično prihvaćeno. Svaki komentar je praćen sa oblasti politike, referencom dokumenta, autorom, institucijom, datumom, statusom prihvatanja i objašnjenjem. Ovo je stvorilo jasan mehanizam povratnih informacija i transparentnu evidenciju promjena.

Sadržaj komentara potvrđuje da su partneri doprinijeli dokazima i prosudbi politike. Inputi ministarstava, agencija, opština, univerziteta, Privredne komore, Razvojne banke, Nacionalne turističke organizacije, sektorskih institucija i civilnog društva poboljšali su strateške i pravne reference, izoštrili razvojne izazove, ažurirali indikatore i ojačali SWOT tabele. Primjeri uključuju jače pozicioniranje turizma kao ekonomskog pokretača, uključivanje fiskalne strategije 2024-2027, prepoznavanje produktivnosti malih i srednjih preduzeća i pristup finansijama, pojašnjenje digitalnih javnih usluga i pitanja interoperabilnosti, ispravke u analizama transporta i stanovanja, ažurirane Rome, rodna ravnopravnost i strategija zamjene manjinskih prava u socijalnoj ekonomiji i strategijama socijalne ekonomije, te strategije.

Treći krug sastanka, održan između 15. i 18. juna 2026., prešao je sa konsultacija na validaciju određivanja prioriteta. Radnim grupama je predstavljena odobrena višekriterijumska metodologija zasnovana na pet kriterijuma: usklađenost i relevantnost sa EU, snaga dokaza, potencijalni uticaj, jaz u politici i programska izvodljivost. Skala za bodovanje 0-1-2, ponderisana formula i prag užeg izbora od 1,5 dali su partnerima zajedničku osnovu za poređenje izazova. Proces je olakšao validaciju, omogućavajući grupisanje preklapanja među politikama uz očuvanje izvornog analitičkog značenja.

Sve u svemu, učešće partnera oblikovalo je dokument na tri nivoa: tačnost činjenica kroz zakone, strategije, podatke i ažuriranja implementacije; analitički kvalitet kroz testiranje SWOT nalaza i razvojnih izazova u odnosu na potrebe sektorskih, teritorijalnih i ciljnih grupa; i određivanje prioriteta kroz diskusiju o dokazima, međusektorskim vezama i izvodljivosti. Rezultat je dokument utemeljen na sljedivom procesu identifikacije, učešća, povratnih informacija i validacije.

Samoprocjena ispunjenosti omogućavajućih uslova

Samoprocjena omogućavajućih uslova obavljena je u periodu od 15. maja do 16. juna 2026. godine, u skladu sa Metodologijom za samoprocjenu omogućavajućih uslova koju je Ministarstvo evropskih poslova odobrilo u septembru 2024. godine. Procjena je izvršena u skladu s Uredbom (EU) 2021/1060, posebno odredbama koje se odnose na omogućavajuće uslove i obavezu njihove procjene i praćenja tokom programskog perioda, kao i sa aneksima III i IV, kojima su definisani horizontalni i tematski omogućavajući uslovi. Cilj procesa bio je da se utvrdi stepen ispunjenosti horizontalnih i tematskih omogućavajućih uslova relevantnih za buduće programiranje, te da se, u slučajevima kada su utvrđeni nedostaci, definišu mape puta sa jasno određenim aktivnostima, rokovima i nadležnim institucijama.

Ministarstvo evropskih poslova koordiniralo je cjelokupan proces, djelujući kao koordinaciono tijelo za sprovođenje ove aktivnosti. Sva relevantna resorna ministarstva i institucije nadležne za pojedinačne omogućavajuće uslove bila su uključena kroz radionice, koordinacione sastanke, pisanu komunikaciju i individualne konsultacije tokom cijelog procesa. Tamo gdje je kriterijum ocijenjen kao neispunjen, institucija nadležna za relevantne omogućavajuće uslove pripremila je mapu puta, uključujući planirane radnje, vremenski raspored i odgovorna tijela.

Sve dostavljene informacije i dokazi analizirani su u skladu sa postojećim zakonima, strategijama, akcionim planovima, institucionalnim dokumentima i sektorskim podacima koje su dostavila nadležna ministarstva i institucije. Proces je obuhvatio pregled regulatornog i strateškog okvira na osnovu raspoložive dokumentacije mapiranje dokaza prema svakom kriterijumu; identifikaciju kriterijuma koji nisu u potpunosti ispunjeni; pripremu mapa puta; i

validaciju akcija, rokova i odgovornih institucija sa nadležnim organima. Ovo poglavlje stoga pravi razliku između procjene statusa i naknadnih radnji koje su potrebne prije ili tokom implementacije programa.

Tabela u nastavku prikazuje sumarne rezultate procjene za sve kriterijume. Za kriterijume koji su ocijenjeni kao ispunjeni, prikazan je status na nivou pojedinačnog kriterijuma. Za kriterijume koji nisu ispunjeni, tabela identifikuje relevantni omogućavajući uslov i upućuje na odgovarajuću mapu puta. Mape puta pripremljene su za HEC-03, HEC-04, TEC-02, TEC-09, TEC-10 i TEC-11.

Izveštaji o samoprocjeni ispunjenosti omogućavajućih uslova iz priloga 2 ovog dokumenta, predstavljaju cjelokupnu dokaznu osnovu za izvršenu procjenu. U konačnom, poglavlje daje objedinjeni pregled zaključaka i planiranih aktivnosti, dok izveštaji o samoprocjeni horizontalnih i tematskih omogućavajućih uslova (HEC/TEC) sadrže detaljno obrazloženje nalaza, relevantnu dokumentaciju i informacije dostavljene od strane nadležnih institucija.

Tabela 11: Status ispunjenosti omogućavajućih uslova (Uredba 2021/1060 čl.15)

Šifra	Naziv	Kriterijumi	Ispunjeno/nije ispunjeno	Ukupna procjena
HEC01	Efikasni mehanizmi praćenja tržišta javnih nabavki	Kriterijum 1	Ispunjeno	Ispunjeno
		Kriterijum 2	Ispunjeno	
		Kriterijum 3	Ispunjeno	
		Kriterijum 4	Ispunjeno	
		Kriterijum 5	Ispunjeno	
HEC02	Alati i kapaciteti za efikasnu primjenu pravila o državnoj pomoći	Kriterijum 1	Ispunjeno	Ispunjeno
		Kriterijum 2	Ispunjeno	
HEC03	Efikasna primjena i implementacija Povelje o osnovnim pravima	Kriterijum 1 Aranžmani koji osiguravaju usklađenost programa koje podržavaju fondovi i njihovu implementaciju sa relevantnim odredbama Povelje.	Nije ispunjeno	Nije ispunjeno Mapa puta uključena u tabelu 12
		Kriterijum 2 Aranžmani za izvještavanje nadzornog odbora u vezi sa slučajevima neusklađenosti operacija koje podržavaju fondovi sa Poveljom i pritužbi na Povelju podnesene u skladu sa aranžmanima napravljenim u skladu sa članom 69(7)	Nije ispunjeno	
HEC04	Implementacija i primjena Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom (UNCPRD) u skladu s Odlukom Savjeta 2010/48/EC (1)	Kriterijum 1	Ispunjeno	Nije ispunjeno Mapa puta uključena u tabelu 13
		Kriterijum 2	Ispunjeno	
		3. kriterij: Aranžmani za izvještavanje nadzornog odbora u vezi sa slučajevima neusklađenosti operacija koje podržavaju fondovi sa UNCPRD-om i pritužbama u vezi sa UNCPRD-om podnesenim u skladu sa aranžmanima napravljenim u skladu sa članom 69(7).	Nije ispunjeno	
TEC01	Dobro upravljanje nacionalnom ili regionalnom strategijom pametne specijalizacije (S3)	Kriterijum 1	Ispunjeno	Ispunjeno
		Kriterijum 2	Ispunjeno	
		Kriterijum 3	Ispunjeno	
		Kriterijum 4	Ispunjeno	

		Kriterijum 5	Ispunjeno	
		Kriterijum 6	Ispunjeno	
		Kriterijum 7	Ispunjeno	
TEC02	Nacionalni ili regionalni plan širokopojasnog pristupa	Kriterijum 1	Ispunjeno	Nije ispunjeno Mapa puta uključena u tabelu 14
		Kriterijum 2 Opravdanost planirane javne intervencije na osnovu održivih modela ulaganja koji: (a) poboljšati priuštivost i pristup otvorenoj, kvalitetnoj infrastrukturi i uslugama otpornim na budućnost; (b) prilagoditi oblike finansijske pomoći uočenim tržišnim neuspjesima; (c) omogućavaju komplementarnu upotrebu različitih oblika finansiranja iz Unije, nacionalnih ili regionalnih izvora.	Nije ispunjeno	
		Kriterijum 3	Ispunjeno	
		Kriterijum 4	Ispunjeno	
		Kriterijum 5	Ispunjeno	
TEC03	Strateški okvir politike za podršku energetskej efikasnosti renoviranja stambenih i nestambenih zgrada	Kriterijum 1	Ispunjeno	Ispunjeno
		Kriterijum 2	Ispunjeno	
TEC04	Upravljanje energetskim sektorom	Kriterijum 1	Ispunjeno	Ispunjeno
		Kriterijum 2	Ispunjeno	
TEC05	Učinkovito podsticanje korišćenja obnovljive energije u svim sektorima i diljem Unije	Kriterijum 1	Ispunjeno	Ispunjeno
		Kriterijum 2	Ispunjeno	
TEC06	Efikasan okvir upravljanja rizikom od katastrofa	Kriterijum 1	Ispunjeno	Ispunjeno
		Kriterijum 2		
		Kriterijum 3		
TEC07	Ažurirano planiranje potrebnih investicija u sektorima vode i otpadnih voda	Kriterijum 1	Ispunjeno	Ispunjeno
		Kriterijum 2	Ispunjeno	
		Kriterijum 3	Ispunjeno	
		Kriterijum 4	Ispunjeno	
TEC08	Ažurirano planiranje upravljanja otpadom	Kriterijum 1	Ispunjeno	Ispunjeno
		Kriterijum 2	Ispunjeno	
		Kriterijum 3	Ispunjeno	
		Kriterijum 4	Ispunjeno	
TEC09	Prioritetni akcioni okvir za neophodne mjere očuvanja koje uključuje sufinansiranje Unije	Kriterijum 1 Okvir prioriternih akcija u skladu s člankom 8. Direktive 92/43/EEC je uspostavljen i uključuje sve elemente koje zahtijeva obrazac za okvir prioriternih aktivnosti za 2021.-2027. koji su dogovorile Komisija i države članice, uključujući identifikaciju prioriternih mjera i procjenu potreba za finansiranjem.	Nije ispunjeno	Nije ispunjeno Mapa puta uključena u tabelu 15

TEC10	Sveobuhvatno planiranje transporta na odgovarajućem nivou	Kriterijum 1	Ispunjeno	Nije ispunjeno Mapa puta uključena u tabelu 16
		Kriterijum 2	Ispunjeno	
		Kriterijum 3	Ispunjeno	
		Kriterijum 4	Ispunjeno	
		Kriterijum 5 Osigurava interoperabilnost željezničke mreže i, gdje je relevantno, izvještava o implementaciji ERTMS-a u skladu s Provedbenom uredbom Komisije (EU) 2017/6 (13).	Nije ispunjeno	
		Kriterijum 6	Ispunjeno	
		Kriterijum 7	Ispunjeno	
		Kriterijum 8	Ispunjeno	
		Kriterijum 9	Ispunjeno	
TEC11	Strateški okvir politike za aktivne politike tržišta rada	Kriterijum 1	Ispunjeno	Nije ispunjeno Mapa puta uključena u tabelu 17
		Kriterijum 2	Ispunjeno	
		Kriterijum 3	Ispunjeno	
		Kriterijum 4	Ispunjeno	
		Kriterijum 5 Za intervencije u oblasti zapošljavanja mladih uspostavljeni su na dokazima zasnovani i ciljano usmjereni mehanizmi podrške mladima koji nijesu zaposleni, nijesu u sistemu obrazovanja niti osposobljavanja (NEET), uključujući mjere za identifikaciju i uključivanje ovih mladih osoba, zasnovane na standardima kvaliteta i uz uvažavanje kriterijuma za kvalitetno naukovanje i stručnu praksu, uključujući i u okviru sprovođenja Garancije za mlade..	Nije ispunjeno	
TEC12	Nacionalni strateški okvir za rodnu ravnopravnost	Kriterijum 1	Ispunjeno	Ispunjeno
		Kriterijum 2	Ispunjeno	
		Kriterijum 3	Ispunjeno	
		Kriterijum 4	Ispunjeno	
TEC13	Strateški okvir politike za sistem obrazovanja i obuke na svim nivoima	Kriterijum 1	Ispunjeno	Ispunjeno
		Kriterijum 2	Ispunjeno	
		Kriterijum 3	Ispunjeno	
		Kriterijum 4	Ispunjeno	
		Kriterijum 5	Ispunjeno	
		Kriterijum 6	Ispunjeno	
		Kriterijum 7	Ispunjeno	
		Kriterijum 8	Ispunjeno	
TEC14	Nacionalni strateški okvir politike za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva	Kriterijum 1	Ispunjeno	Ispunjeno
		Kriterijum 2	Ispunjeno	
		Kriterijum 3	Ispunjeno	

		Kriterijum 4	Ispunjeno	
TEC15	Nacionalni okvir strateške politike za inkluziju Roma	Kriterijum 1	Ispunjeno	Ispunjeno
		Kriterijum 2	Ispunjeno	
		Kriterijum 3	Ispunjeno	
		Kriterijum 4	Ispunjeno	
TEC16	Strateški okvir politike za zdravstvenu i dugoročnu njegu	Kriterijum 1	Ispunjeno	Ispunjeno
		Kriterijum 2	Ispunjeno	
		Kriterijum 3	Ispunjeno	

Tabela 12: Mapa puta za ispunjavanje kriterijuma postavljenih u okviru horizontalnog omogućavajućeg uslova HEC-03

Kriterijum	Akcija br.	Naziv akcije	Vremenski okvir	Odgovorna institucija
HEC-03 Kriterijum 1	Akcija 1.1	Uključivanje relevantnih aktera tokom pripreme NRPP-a i programa.	Q4 2026	Ministarstvo evropskih poslova
	Akcija 1.2	Osiguravanje usklađenosti sa Poveljom kroz ciklus implementacije programa.	Kontinuirano od usvajanja programa	Ministarstvo evropskih poslova, buduća upravljačka tijela i posrednička tijela
	Akcija 1.3	Aktivnosti podizanja svijesti i obuke.	Q1 2027	Ministarstvo evropskih poslova, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, Uprava za ljudske resurse
	Akcija 2.1	Uključivanje tijela za ljudska prava i ravnopravnost u aranžmane nadgledanja.	Q2 2027	Ministarstvo evropskih poslova, u saradnji sa Ministarstvom ljudskih i manjinskih prava, Ombudsmanom i drugim relevantnim tijelima za ravnopravnost
	Akcija 2.2	Imenovanje predstavnika odgovornog za izvještavanje o pritužbama povezanim sa Poveljom o osnovnim pravima EU i slučajevima neusklađenosti sa njenim odredbama.	Q2 2027	Ministarstvo evropskih poslova u saradnji sa Ministarstvom ljudskih i manjinskih prava, Ombudsmanom i drugim relevantnim tijelima za ravnopravnost
	Akcija 2.3	Definisanje procedura za izvještavanje i mehanizama za postupanje po pritužbama.	K2-K3 2027	Ministarstvo evropskih poslova
	Akcija 2.4	Redovno izvještavanje Odbora za praćenje o žalbama u vezi sa Poveljom i slučajevima neusklađenosti u skladu sa zahtjevima postavljenim u relevantnim uredbama.	Počevši od Q2 2028 i u toku	Ministarstvo evropskih poslova u saradnji sa Ministarstvom ljudskih i manjinskih prava, Ombudsmanom i drugim relevantnim tijelima za ravnopravnost
HEC-03 Kriterijum 2	Akcija 1.1	Uključivanje tijela za ljudska prava i ravnopravnost u aranžmane nadgledanja.	Q1 2027	Ministarstvo evropskih poslova, u saradnji sa Ministarstvom ljudskih i manjinskih prava, Ombudsmanom i drugim nadležnim organima
	Akcija 1.2	Imenovanje predstavnika odgovornog za izvještavanje o pritužbama povezanim sa Poveljom o osnovnim pravima EU i slučajevima neusklađenosti sa njenim odredbama.	Q2 2027	Ministarstvo evropskih poslova
	Akcija 1.3	Definisanje procedura za prijavljivanje slučajeva nepoštovanja i pritužbi u vezi sa Poveljom.	K2-K3 2027	Ministarstvo evropskih poslova, u saradnji sa Ministarstvom

				ljudskih i manjinskih prava, Ombudsmanom i drugim nadležnim organima
	Akcija 1.4	Odbor za nadgledanje će redovno dobijati informacije o žalbama i slučajevima neusklađenosti.	Počevši od drugog kvartala 2028	Ministarstvo evropskih poslova

Tabela 13: Mapa puta za ispunjavanje kriterijuma postavljenih u okviru horizontalnog omogućavajućeg uslova HEC-04

Kriterijum	Acton br	Naziv akcije	Vremenski okvir	Odgovorna institucija
HEC-04 Kriterijum 3	Akcija 1.	Uspostavljanje aranžmana za izvještavanje Odbora za nadgledanje o pritužbama i slučajevima neusklađenosti u vezi sa sprovođenjem operacija koje podržavaju fondovi sa Konvencijom Ujedinjenih nacija o pravima osoba s invaliditetom (UN CRPD).	Q1–Q2 2027	Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, u saradnji sa Ministarstvom evropskih poslova.
	Akcija 1.2	Određivanje kontaktne tačke odgovorne za prikupljanje informacija o pritužbama i slučajevima neusklađenosti u vezi sa UNCRPD i za izvještavanje Odbora za nadgledanje.	Q2 2027	Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava
	Akcija 1.3	Definisanje procedura za postupanje po pritužbama, prijavljivanje slučajeva neusklađenosti i informisanje Odbora za nadgledanje sa UNCRPD.	Q2-Q3 2027	Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava, u saradnji sa Ministarstvom evropskih poslova i nadležnim programskim tijelima.
	Akcija 1.4	Redovno izvještavanje Odbora za nadgledanje o primljenim pritužbama, identifikovanim slučajevima neusklađenosti i preduzetim korektivnim mjerama.	Počevši od drugog kvartala 2028	Odgovorna institucija: Ministarstvo ljudskih i manjinskih, u saradnji sa Ministarstvom evropskih poslova.

Tabela 14: Mapa puta za ispunjavanje kriterijuma postavljenih u okviru tematskog omogućavajućeg uslova TEC-02

Kriterijum	Akcija br.	Naziv akcije	Vremenski okvir	Odgovorna institucija
TEC-02 Kriterijum 2	Akcija 1	Finalizacija i validacija procjene investicionog jaza, uključujući ažurirano mapiranje širokopojasnog pristupa i analizu troškova i koristi pripremljenu u okviru tehničke pomoći WBIF-a za razvoj širokopojasne infrastrukture.	septembar 2026	Ministarstvo ekonomskog razvoja, Jedinica za implementaciju projekta
	Akcija 2	Završetak konsultacija sa operaterima elektronskih komunikacija i procjena tržišnog interesa za JPP aranžmane u nedovoljno pokrivenim područjima.	oktobar 2026	Ministarstvo ekonomskog razvoja, Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost
	Akcija 3.	Finalizacija i odobrenje modela održivog ulaganja, uključujući procjenu tržišnog neuspjeha, pristupačnosti, zahtjeva za otvorenim pristupom i usklađenosti sa pravilima državne pomoći.	novembar 2026	Ministarstvo ekonomskog razvoja, Ministarstvo finansija, Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost
	Akcija 4.1	Osiguravanje finansiranja putem granta WBIF-a.	decembar 2026	Ministarstvo ekonomskog razvoja
	Akcija 4.2	Osiguranje komplementarnog finansiranja putem kredita EBRD-a i nacionalnog sufinansiranja.	decembar 2026	Ministarstvo ekonomskog razvoja, Ministarstvo finansija
	Akcija 5.	Pokretanje postupka javne nabavke u skladu sa odobrenim modelom ulaganja.	decembar 2026	Ministarstvo ekonomskog razvoja

	Akcija 6.	Procjena ponuda i dodjela ugovora.	mart 2027	Jedinica za implementaciju projekta
	Akcija 7.	Praćenje implementacije.	2027–2032	Ministarstvo ekonomskog razvoja, Jedinica za implementaciju projekta

Tabela 15: Mapa puta za ispunjavanje kriterijuma postavljenih u okviru tematskog omogućavajućeg uslova TEC-09

Kriterijum	Akcija br	Naziv akcije	Vremenski okvir	Odgovorna institucija
TEC-09 Kriterijum 1	Akcija 1.	Priprema standardnih obrazaca podataka (SDF) za buduća Natura 2000 područja, uključujući GIS granice, inventare staništa i vrsta i prateću naučnu dokumentaciju.	Q4 2026	Agencija za zaštitu životne sredine
	Akcija 2.	Priprema Natura 2000 mape puta kojom se definišu koraci potrebni za određivanje Natura 2000 područja i ispunjavanje konačnog mjerila prema Poglavlju 27.	Q2 2027	Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera
	Akcija 3.	Identifikacija ciljeva očuvanja, mjera konzervacije i planova sufinansiranja.	Q4 2028	Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera
	Akcija 4.	Formalno proglašenje mreže Natura 2000.	Po pristupanju	Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera
	Akcija 5.	Priprema nacrtu Prioritetnog akcionog okvira (PAF) u skladu sa članom 8 Direktive o staništima (92/43/EEZ) i važećim obrascem Evropske komisije, uključujući identifikaciju prioriteta očuvanja prirode, mjera upravljanja i finansijskih potreba.	Dvije godine nakon pristupanja	Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera
	Akcija 6.	Odobrenje PAF-a i podnošenje Komisiji.	Dvije i po godine nakon pristupanja	Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera

Tabela 16: Mapa puta za ispunjavanje kriterijuma postavljenih u okviru tematskog omogućavajućeg uslova TEC-10

Kriterijum	Akcija br.	Naziv akcije	Vremenski okvir	Odgovorna institucija
TEC-10 Kriterijum 5	Akcija 1.1	Priprema i usvajanje Nacionalnog plana implementacije ERTMS-a za željezničku mrežu u Crnoj Gori, u skladu sa zahtjevima Implementacione uredbe Komisije (EU) 2017/6 i relevantnog zakonodavstva EU o interoperabilnosti željeznice.	Q4 2026	Ministarstvo saobraćaja
	Akcija 1.2	Priprema i usvajanje Akcionog plana za implementaciju Nacionalnog plana uvođenja ERTMS-a, uključujući faze implementacije, izvore finansiranja, odgovornosti i indikativne rokove.	Q4 2026	Ministarstvo saobraćaja
	Akcija 1.3	Započinjanje aktivnosti na implementaciji Nacionalnog plana implementacije ERTMS-a, uključujući pripremu tehničke dokumentacije, identifikaciju mogućnosti finansiranja i integraciju ERTMS zahtjeva u projekte modernizacije željezničke infrastrukture.	Q2 2027	Ministarstvo saobraćaja, Željeznička infrastruktura Crne Gore
	Akcija 1.4	Redovno izvještavanje o napretku u vezi sa željezničkom interoperabilnosti i primjenom ERTMS-a u okviru praćenja sektora transporta i izvještavanja o pristupanju EU.	2027- nadalje	Ministarstvo saobraćaja, Željeznička infrastruktura Crne Gore

Tabela 17: Mapa puta za ispunjavanje kriterijuma postavljenih u okviru tematskog omogućavajućeg uslova TEC-11

Kriterijum	Akcija br.	Naziv akcije	Vremenski okvir	Odgovorna institucija
TEC-11 Kriterijum 5	Akcija 1.	Finalizacija Strategije zapošljavanja Crne Gore 2026-2030, sa Akcionim planom za 2026-2027.	Q3 2026	Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalnog dijaloga
	Akcija 2.	Revidirani plan implementacije Garancije za mlade 2024-2028 je pripremljen i dostavljen EK. Izvještaj o implementaciji Garancije za mlade za period 2024-2025 pripremljen je i dostavljen Evropskoj komisiji. (Podrška za dio aktivnosti Plana implementacije Garancije za mlade će biti dostupna putem IPA III – Operativnog identifikacionog obrasca „Zapošljavanje i vještine mladih i ranjivih grupa na tržištu rada II“).	Q3 2026	Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalnog dijaloga
	Akcija 3.	Donošenje novog Plana implementacije Garancije za mlade koji će važiti do 2030. godine, koji će biti usvojen do kraja tekuće godine (Podrška dijelu aktivnosti Plana implementacije Garancije za mlade će biti dostupna putem IPA III – Operativnog identifikacionog obrasca „Zapošljavanje i vještine mladih i ugrožene grupe II na tržištu rada“).	Q4 2026	Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalnog dijaloga